नं० ८१०-घ

विदग्धमुखमण्डनम् सुबोधिनी

टीकासहितम् (अलंकारशास्त्रम्)

३४ पत्र

नं० ८१०४
विदग्धमुखमण्डनटीका
सुबोधिनी
३४ पत्राणि
सम्पूर्ण

विदग्धमुखमंडनाख्यं काव्यं सटीकं ८४ श्लो ११००

वि॰म॰
टी॰
१

ॐ श्रीगणेशाय नमः । शौरेः कृष्णस्य प्रवचनानि वाक्यानि कीदृशानि भवस्य संसारस्य दुःखानि
जन्ममरणादीनि तान्येव महागदाः प्रशक्तोपचारा रोगास्तेषां निवारणे सिद्धौषधानि पुनः कीदृशानि पुण्या-
त्मनां सुकृतिनां परमकर्णरसायनानि परमम् अत्यर्थं कर्णरसायनानि श्रुतिश्राव्यानीत्यर्थः पुनः कीदृ-
शानि मनोमलानां प्रक्षालने शोधने एकम् अद्वितीयं जलानि १ ते नः साधवो जयन्ति किंभूताः सुकृतैकभाजन
पुण्यमभ्यपात्रं वेदाः प्रमाणमिति वदेकवचनं नपुंसकलिंगत्वमजहल्लिंगत्वात् पुनः कीदृशाः पार्थसि-

ॐ सिद्धौषधानि भवदुःखमहागदानां पुण्यात्मनां परमकर्णरसायनानि प्रक्षालनैकसलिलानि मनो-
मलानां शौरेः प्रवचनानि चिरं जयन्ति १ जयन्ति ते नः सुकृतैकभाजनं पार्थसम्पादनसन्नद्धता-
स्थिताः करस्थलीरोपमविश्वदर्शिनो जयन्ति वैदग्ध्यभुवः कवेर्गिरः २ आक्रान्तेव महोपलेन मुनि-
ना शापेन दुर्वाससा सातत्येन वितन्मुद्रितेव जडतामानीतेव मूर्च्छां विषैः बद्धेवानलरज्जुभिः परगुणान्व-
क्तुं न शक्नोति सती जिह्वा लोहशलाकया खलमुखे विद्धेव संलक्ष्यते ३ ॥

पराधि

सम्पादनमेव यत्तस्य प्रबन्धनं तेन स्थिताः पुनः कीदृशाः करस्थं यदामलकं तदुपमं विश्वं पश्यन्तीति तथा
कवेर्वेदव्यासस्य गिरो वाण्यो जयन्ति किंभूता वैदग्ध्यभवस्थानभूमयः २ खलमुखे विद्धं मुखवदने जिह्वा एवं
भूतेव संलक्ष्यते महोपलेन बृहत्पाषाणेनाक्रान्तेव व्याप्तेव दुर्वाससा मुनिना शापेन सातत्येन निवर्तितेव खेदसा-
तत्येन निरन्तरं तन्तुनालातेयाम् मुद्रितेव विषैः मूर्च्छामानीतेव बद्धानलरज्जुभिः दीर्घपरिग्रहैर्बद्धेव लोहशला-
कया अग्रायससूच्या विद्धेव यतः परगुणान्वक्तुं न शक्नोति न समर्था सती वर्तते इत्यर्थः ३

इहास्मिन्जगति अनेके बहवः सोपि यो निवसंति सत्यमेवैतत् किं कुर्वन्तः उपकारिणि अपि उपकृतिमपकारं निर
न्तरं कुर्वन्तः यतः कृतघ्नाः कृतं जानतीति न तथा ते सन्तः कियन्तः येषां सतां स्वार्थं विना परकृत्यव्यसनिता भवति की
दृशाः सन्तः सुकृतस्य गुणस्य परिपाके प्रणयो येषां ते गुणपाकस्ते हि निरन्यर्थाः ४ एष मत्कृतो ञ्जलिः कर
योर्योगः मम मेकवारं द्वयोः सदसतोः स्यात् अहं तावदसज्जनसज्जनौ वंदे नमस्कुर्वे एकमसज्जनमभियाभयेन

इहानेके संसन्ततमपकारिण्युपकृतिं कृतघ्नाः कुर्वन्तो जगति निवसंत्येव सर्वेपि यः कियन्तस्ते सन्तः
सुकृतपरिपाकप्रणयिनो विना स्वार्थं येषां भवति परकृत्यव्यसनिता ४ एषोञ्जलिः मम मसज्जना
नसज्जनौ तौ वंदे विनानकुटिलमग्रगण्यस्वभावो एकं भियाभिरभिसंधितवैरिभावं भीत्यापरं परमति
र्वृतिपात्रभूतम् ५ किं मे स्थवा हतखलप्रणतावपि स्यान्न स्वीकरोति यदि मां सुजनो गुणज्ञः हे
दैन्यचारुचरितेन विकासितं यत्स्वे कोचितं भवति किं कुसुमदन्तमोभिः ६ ॥

अपरं सज्जनं भीत्या प्रेम्णा वा कीदृशौ तौ नितान्तमतिशयेन कुटिलमग्रगण्यं वक्रऋजुः स्वभावो ययोस्तौ किं
भूतमसज्जनं निःशेषेणाभिसंधितः सर्वतः प्रयोजितो वैरिभावः शत्रुत्वं येन तं सज्जनं कीदृशं परमत्या
र्थं निर्वृत्तेरानन्दस्य पात्रभूतम् ५ अथवापदान्तरे हतखलप्रणतावपि जीवन्नत्रकामाभ्यन्नमस्कारेपि मम
किं स्यात् यदि सज्जनो गुणज्ञः मां स्वीकरोत्यङ्गीकरोति न तद्धृष्टान्तः चारुचरित्रेण
विकासितं यत्कुसुमदन्तमोभिरन्धकारैः किं संकोचितं भवति ६

अत्रयमेदामाह्यः कश्चिद्वदति अहो विदग्धमुखमण्डने नाम ग्रन्थे वदे किं ज्ञात्वा गूढार्थरचनोऽस्मन्मत्यं किं भूतो हेतद्दनभा
वेनजेषामत्तममनभावेनमन्मापेनगतोनुष्टोः श्रमाद् ज्ञेशो यस्य कौतुकेन ग्रन्थं प्रतिभानरूपसङ्गतिर्भवति पुनः कौ
तुकेन ग्रन्थं हि प्रणीयमः विबोधस्य कारणोत्तमं समर्थं पुनः कौतुकेर्ष्यैतितार्थं स्पष्टार्थं पुनः कौतुकश्रमप्रपंचना।

शीतैः समन्तात् अनुभावगानावसादः सत्काव्यगूढार्थरचनोऽप्रतिभानरूपम् विप्रावबोधकारणात् अममी
तितार्थवस्य विदग्धमुखमण्डनमप्रपंचम् ७ यद्यस्ति सत्काममयोऽस्यातिवक्रं मनः स्पृशि यः तान्नूं।
लमिव गृहीत्वा विदग्धमुखमण्डनं विधत्त ८ आक्रान्तस्तसमस्तवहिर्विद्वस्तैर्द्विः समस्तकम् त
थाव्यस्तसमस्तं च द्विर्व्यस्तसमस्तकम् ९ सद्विः समस्तकाव्यस्तोत्सवालापमभिन्नकम् भे
दभेद्यकमोजस्वि स्यालंकारसकौतुकम् १० प्रश्नोत्तरसमं पृष्ठप्रश्नं भग्नोत्तरं तथा आदिमध्यान्त
राख्येद्वे अन्तोत्तरमतः परम् ११ कथितापह्नुतिर्विषमं वृत्तनामकम् नामाख्यातं तथैकाः।
चैतोऽन्येणाप्योषणाहृते १२ वर्णाक्षरोत्तरं तत्वक्कोकोत्तरमतः परम् खण्डपादोत्तरं चक्रं पद्मका
कपटेनया १२ ॥

लिमयवोः तिविस्तारो यत्र तत्ते हि मसमिमर्थः क्रियाभूतविशेषणं वा ७ श्रोतृजनमिमृदीकरोतिहेसुधिप
यः प्रगुणताः यदि सभामध्ये स्यान्तव कं वाम नो वर्तते तदा विदग्धमुखमण्डनं नामालंकारमाम्नूलमिव गृ
हीत्वा विधानमविशान सभायामिति शेषः अनेन सभायाधारिणत्वं दर्शितम् ८ ९ १० ११ १२ १३

नकेवलेनैकेनैव पदविभागेन यत्स्फुटं भवेत्तु यास्ते विद्युः यत्र पदसमुदायेन स्फुट्यते तत्समस्तमस्तकमिति
स्नायां किं पदं मोक्षमस्य जनेस्वतीत्यमरः अस्तनेस्तनराहितः वदतः कोविभर्ति नाशकृत्षण्मुखेन रत्यर्थः मल
म्बाः स्तरविहिषः वलभद्रस्यायुधं तत्यायाख्यानः प्रसिद्धः कः सीरो हलः इति २० दुराधस्य तु रीस्वरस्य मोहाय कः

गोमूत्रं सर्वतोभद्रं गतप्रत्यागतं तथा वर्धमानान्तं तद्धीयमानान्तं तथा १४ शृंखला नागपाशो
च चित्रं सम्पुटमेव च प्रहेलिकां तथाल्पयाकालसाराद्विवर्णितम् १५ अजमाराद्दिकेयगूढपदपद्मा
र्थगूढकम् स्तुतिनिन्दा तथाद्यर्थं सहायकृतिविद्रुमम् १६ क्रियाकारकसम्बन्धगम्भान्यामेवित
स्य च गुप्तं तथा समासस्य लिङ्गस्य वचनस्य च १७ मात्राबिन्दुविसर्गाणां च्युतकान्यदरस्य च स्थानमे
जं तथोक्तं च च्युतदन्त्यादरं तथा १८ दशभिः कुलकम् अत्र षष्ठिभेदोऽन्वयः स्फुटं पदविभागेन केव
लेनैव पद्मवेन विद्युर्येते समस्तेन तस्य समुदायेन स्फुट्यते १९ स्नायां किं पदं मोक्षमस्तने कोबिभ
र्तिरः कथ्यायुधं तत्यायाख्यातः प्रलम्बासुरविहिषः सेनासीरः २० को दुराधस्य मोहाय कान्वियास्व
रविद्विषः पदं मस्तवितनैकैर्किं दंतच्छादभूषणम् २१ रामानुरागः अपि सेविता द्विजिह्वैः कदापि

रादृच्यम् अमरद्विषः कुसुमप्रियाका मालती रतिद्रालोकमातामेत्यमरः दन्तच्छदस्याधरस्य भूषण
किरागः शोणभावः वसन्तजातिः २१ द्विजिह्वैः सर्पैः सेविता अपि केके कदापि विकारं न यान्ति विलिप्य
मानतवइति लूयमानशरीराः सन्तः स्वगुणैः सौरभ्यादिभिरपि के विराजन्ते शोभते मलयजन्तरवः चन्दनत्र

१५

२

अनिभृताः सशङ्काश्च पलायिताः कोकिलास्तेषां निःस्वनस्तेन मुखरितं शब्दितं सहकारकाननं यत्र सः मधुकरा
णां कङ्कालो येषु तथाविधः कङ्केलयोः शोकहृत् तापयन् सः मुखाद्धृदयहारी चित्तहरो भवति मधुसमये वसंत
कालः २२ वर्षाभ्रका भवति कालिका मेघजाले च कालिके न्येमरः अब्जकमले निमेषुमकरंदहीने सकौ
हृशो भवति अपालि अपगता अलयो भ्रमरा यस्मात्तद्भ्रमररहितमित्यर्थः पंकः कः वसंत्या सहितं शोषं समय

अनिभृतकोकिलनिःस्वनमुखरितसहकारकाननः सुसमाम्। कोभवति हृदयहारी मधुकरयो।
कारकंकेलिः २१ मधुसमयः इति समस्तजातिः व्यस्तसमस्तसमथवा समासपदभेगतः द्विः स्पष्ट
यन्नेदेवस्याहिर्ब्लेस्तेहिः समस्तकम् २४ वर्षाभ्रका भवति निमेषु कीहृग् अब्जशेषविभक्तिवसंत्या
सहितेकपंकः श्यामेत्रयपस्त्वपराणीधराजपुत्रीको ज्ञास्थिभस्मानिचितांगनताश्रयः स्यात् २५
कालिकापालिकमटः कीहृगावदमहत्स्थलेमनहारि कुत्र सपति भूषणं भवेत् बृहिकालसम
टः सकामिकः कीहृशो भवति कुत्र विविधिषः अवारितोरणे २६

राजे विभक्तिकमटः कूर्मेकमटकब्रूपाविसमरः धरणीधरः पर्वतास्तेषां नाथो हिमवान् तस्य पुत्री पार्व
तीमामे त्रयपस्त्वमस्थोपपन्ने कालि हे गौरि अस्थीनि च भस्म च तैर्निचितान्यंगानि येषां ते तां जनाना
माश्रयः कः स्यात् कापालिकमटः २५ महत्स्थले निर्मलस्थाने कीहृग् अमतं वद अवारि कुत्र कस्मिन् सति
हारि भूषणं भवेत् नोरणे हे कान्त बृहि सकामिकः समटः शूरः विद्विषां कुत्र कीहृशो भवति अवारितोरणे हि

पतिश्रेष्ठसखीवधूसमाः कथंवाच्याः स्युः विवरस्थ आलीनकुलस्य स्त्राववित्रुपतिभुवः आलीनकुलो यतिद्धो
रामध्य ज्येष्ठमासि शोषगताः अल्पजलाभुवः कीदृश्यो भवन्ति विवरे भुजंगेषु आलीनाः कर्कटायाश्रिताः २७ वि
षमयरापृष्ठमलम्बश्रीहृलीश्रीहिमांशुमानुषोनरः सेपवसेग्रामः यतकुत्थेवाच्या भवेन्निकुञ्जवलस्यपवनस्यनर
स्य आश्रिस्यदिनादौ काविकसेन्निकुञ्जवलयानामल्पलानोवाराजयोवनपक्षयः २८ प्रियेण भर्त्रा रहिता वराग

पतिश्रेष्ठसखीवधूसमाः वाच्याः कथंवद ज्येष्ठमासिगताः शोषकीदृश्यो अल्पजलाभुवः २७ विवरा
लीनकुलीराः विषमयरामलम्बश्रीहिमांशुसेयतः कथंवाच्या भवेत्येतेदिनादौ विकसल्लिकाः २
कुवलयपवनराजयः हिमसमस्तजातिः सुष्टुपदविभागेन समुदायेन यद्भवेत् विरुद्धं सलसमस्तेतनु
भयावहमकाशकम् २९ कान्तप्रियेण रहिता वरांगना याम्निकेतननयेननन्दिता कीदृशेन पुरुषे
णापदविणांबंधनेसमभिलष्यतेसदा १० शकुन्तलाभरतेन कीदृशेन यशस्विनाकुलजितेकः संख्या
यशासिभूपतेमतः कस्तवास्ति विपनेभयाकुलः कीदृशस्सनभवेन्निशाकरः ११ कलंकविरहि

नाकाशकुन्तलायाम्निग्रहेकेतननयेननन्दिताभरतेन कीदृशेन पुरुषेणापदविणांबंधनेसदासमभि
लष्यतेशकुन्तानांलाभलग्रतेनशाकुनिकेनन्यर्थः १० कीदृशः कुंजिनेहृदयहारी भवति कलंम
भुरतनराज्ञोयशस्विकः सत्वोमतः कविः पंडितः विपनेवनेनवभयाकुलः कः अहितः शत्रुः निशा
करः कीदृशो न भवेत् कलंकविरहितः किंतु सकलंक एवेति ११ ॥

शंकरस्य वल्लेयो कोऽग्रहीमर्यो अपयोयः स्तनरहितः कः नागश्रेष्ठेनः निपते नियते निश्चिते कीदृग्भूपः परस्य शत्रोर्व
शमेति तत्तनयः निर्नीतिः उरगपतिसम्बोधयामन्त्र्य पदेहे अहीनस्य पस्वामिन् कीदृग्भूपो विजयी अत्र तत्तनयः अ
प्रतिहतनीतिः दुर्योधनः कीदृशो न भवेत् वद्दहीति पादस्मरणो ऽहीनात्तत्तनयः वत्स्यमन्त्रो न भवति किं व
न्धस्य पुत्रः स्तब्धः ११ दुर्गी स्त्रग्रस्मनोहायको विदितः ऽमिद्ध्रः रायनेश्वरस्तेहेहस्यतिः सम्बोधनीयः हे जीव यायी।

हिमंशुस्तमेवमन्तस्तेसमुदायेनयज्ञवेत् त्रियाभिन्नेतदेवोक्तेहिमंशुस्तकसममलकम् ११ कोऽशक्य
स्य वल्लयावपयोधरः कः कीदृक्कामस्य नियतवशमेति भूपः सम्बोधयोरगपतिविजयी च कीदृग्दु
र्योधनो वदभवेन्नहि कीदृशस्य ११ अहीनात्तत्तनयः कोमोहायद्वरीश्वरस्य विदितः संबोधनीयो
गुरुः कोयाग्यो विरलः कलौ नवचनः किंवत्त्र कीदृग्द्विजः किलेश्वावचनभवेदनिशायेदुःस्वाय
कीदृक्ककलः को विद्याधिपतिर्मनोभवसमो मूर्त्या भवान्कीदृशः १४ राजीवसन्निभवदनः

भूमौ विरलः कः सन्मायुः कलौ युगे चनः किंवत् रभवक्कनवत् द्विजः कीदृङ्न भवेत् अः क्कलो न विद्य
नेयस्य सोनः क्कस्तरहितो न भवति किंलेश्वावचनं राजीश्रेणीलेखाराजयः कीदृक्कलो दुर्जनः अति।
शयेन दुःखयु भवेत् वसन्तमोपरनिशेषः विद्याधिपतिः कः रभवदनः गणेशः भवान्मूर्त्यामनोभवसमः
कीदृशः राजीवेन कमलेन सन्निभवदनेयस्य सः हिमंशुस्तकसममलकजातिः १५

यदा ह्रिः समस्तं के प्ष्टे पुनर्नष्टेस्तके न यद्भवेत् नह्रिः समस्तं कृत्यस्तमुक्तम् १५ तदा तोन्यवरस्य सकलज्ञनः कीदृ
शो भवेत् विष्णुरेणा यदा विरहितः विष्णुर्विरहितः १६ जगति प्रपकारस्य हेतुः कारणं कः कालः विष्णुनिवृत्तेः विहो
नः क्रमद्वनस्यैकैरवधनस्यकः मे यान्वलभः विष्णुस्त्वः स्थिते क्रमद्वैकैरवेः समरः शिरस्त्राभान्वो को निहंति प्रवि
मेघः भ्रान्त्यो भ्रान्त्जहिह्रिगावित्समरः अवयः शैलमेघाकाशनिवत्वयाकोजितः अहितः शत्रुः १९ संग्रामे युद्धे त्वयास्त्र

ह्रिः समस्तं यदा प्ष्टं व्यस्तके न पुनर्भवेत् नह्रिः समस्तं कव्यस्तं कथितं प्रज्ञपण्डितैः १५ कीदृशः सकल
ज्ञनो भवेत् नारानेः कः कालो विदितः रहात्यकारहेतुः कः प्रयान्क्रमुद्वनस्येको निहन्ति भ्रान्त्वं बदशिरस्त्रजि
नस्त्वया कः १९ विष्णुविरहितः संग्रामे स्फुरद्भिना हतस्त्वया कोऽत्रुः एकेवत निरयेन रस्य कुर्पुः कस्मिन्न
उद्भवति कदापि नैव लोम युद्धानाः के जगति महालघुत्वभाजः १७ नरकरेणवः ह्रिः समस्तकव्यस्त जानिः
एकत्रन्यावबोधयत्र यदि भिन्नार्थबोधकम् प्रभेदे ह्रिः समस्तस्य तमेकालापकं विदुः २८

रत्नाखण्ड्रे नके हताः नरकरेणवः नराश्च करेणवश्च वर्तेति विदेनिरयेन रस्य युग्मः के नु एवं कुर्युः नरकरेणवः
नारकर्जोमीसीत्यर्थः रेणहृद्योः स्त्रियां पुंलिंग पासुनी रत्नामरः कस्मिन्कदापि लोम नो उद्भवति
नजायते करे मनुष्य हस्ते न तूरहे रोम लोमेत्यमरः जगति महालघुत्वभाजः केर्याः
नाः अणवः कणाः परमाणवो वा १७ एकध्वनिनायत्र वचः भिन्नार्थ
बोधकं भवति ह्रिः समस्तस्य प्रभेदं तमेकालापकं विदुः २८

निरयभूर्नरकभूमिः कीदृशी नकपालविगता नरकरक्षकतनवा स्वापि तत्कानने श्मशाने चेति पादस्मरणे नराणां कपाला
लैस्त्रिता स्यात् कपरः कपालो स्त्री नमरः १९ केसरद्रुमतले भवकुलभ्रमतापपत्नीस्थितो मनगजः कीदृशो भवति दानव
कुलभ्रमरहितः दानेन मदेन वकुलभ्रमराणां हितः तद्वतो ललनाणां हितेत्यादिभिः शिवेशम्भुमेवेदस्पृष्टा समितिमुद्वेः
जेनः कीदृशो भवेत् पदेदानवानां कुलः तस्य भ्रमरहितः ४॰ अस्तैर्विभक्तैः सम्पदितैर्वा शब्दार्थलिंगवचनैः विभक्तावत
यत्राभिन्नमन्त्रं तत्राभिन्नमच्यते ४१ निर्जिताः सकलाः सर्वे रातयो वैरिणो येन स सम्प्रच्छति पकः स्मरोः सकाशाद्वयं
कीदृशी निरयभूरनेकपापसेव्यते परमपापकर्मभिः मेतरातमपिशाममे विना कीदृशी चपिलकानन स्था।
ली १९ नरकपालविना केसरद्रुमतलेषु संस्थितः कीदृशो भवति मनकुञ्जरः नद्यतः शिवमेवेत्पलदातौ।
रजेनः समितिकीदृशो भवतु ४॰ दानेव कुलभ्रमरहितः एकालापकजातिः शब्दार्थलिंगवचनैरर्थैस्तैर्यत्र
समस्तकैः विभक्तावत्र अभिन्नैर्यत्र तत्राभिन्नकमुच्यते ४१ निर्जितसकलारातिः सम्प्रच्छति सोनेकोमृत्याभेयमस्मि
च्छति मेघात्ययेकृतरुचिराणायाः किंतिमिरहृत्यकारिनिशायाः ४२ विधुताराते जः विहगपतिः कं हतवा
नहितकीदृग्भवति पुरंजनहितम् किं कठिनेविदिनेवदथीम्स्यादः पतिरपि कीदृग्भयकृत् ४२।
अहिमकरमयः ॥ नसम्प्रच्छति मा मोति हे विधुताराते अतः श्रीनारायणः मेघात्ययेन शरत्काले सङ्कृता।
रुचिरा आशादिशो यस्या सा तस्याः निशायाः रात्रेस्तिमिरहृत्यकारितमोनाशकरः स्यात् विधुताराते जः चंद्रस्तत्र दी
प्तिः तेजः प्रभो वेदीमो च तामरः ४२ गरुडः कं मुहनवान् अहिं सर्पे जनसमाहिते लोके शरीरेषु पुरंगे रे कीदृग्भव
ति अकरं भागधेयं हितं हे धीम्स्यो डितवदकठिने किंचिद्दिनेग्रयः लोहं स्यादः पतिरपि समद्रोपि कीदृग्भयकृ
तस्मात् अहिमकरमयः सर्पमीनमचुरः ४३ ॥

अनुकूलविधायिष्णुभकारं दैवतं यस्य सन्देशेन ननु निश्चितं कीदृशो भवति कुशलैः पुण्यैर्वर्धितः विरहि एवपि जानकीसी
तावनेनिवसे नीकृतो हर्षमादधौ पदैः कुशलव योर्वैडितः सन्दडितः स्पर्थः ४४ नाकतः स्वर्गात्पुष्पमेतल्लब्धाभो
गिनः सर्पाः विलासिनः कं सैन्यं रूपं निवाञ्छति कंटकपथ पञ्चरन रवेः कल्पहवायम शिशिदिता निपुणा वरांगनाः।
विते कैरनिमभिगम्य माम्यपत्लं कृतं तेन सैरेन रवेमपुनः शाष्टे ४५ हरिः समदान्तमग्रो कामजहाराकें सर्वथा सर्थिव्या

अनुकूलविधायिदैवतो विजयी स्यान्ननु कीदृशोन्दपः विरहिण्यपि जानकी वने निवसेत्ती मुदमादधौ
कृतः ४४ कुशलवर्धितः कुसुमप्रतदेस्यनाकतो वदसैन्यसूहयत्नि भोगिनः अपिगम्य वरांगनारतं हृ
नुयत्नेकृतं ते शिशिदितः ४५ स्मरतरवे शास्त्रार्थविभक्तिभिन्नम् कामजहार हरिरप्यपिमध्यमग्रो।
कीदृशं तं भवति निर्मलमागमानाम् आमन्नपल्लववनमग्निशिखावलीदृन्तं तत्रापि कोदहति केमदये
तिमृगान ४६ कुन्दमकरन्दविन्दवः ॥ ः ॥ः ॥ः

कः समाख्यातः कुशाग्रः कृत्तिनेःपिच आगमानां वेदान्तो निर्मलं मनः कीदृक् दमकारमिन्द्रियसंग्राहकं अग्नि
ज्वालाग्रस्त्रवने सम्बोधयहेदृविन दवोदवाग्निर्वियते यस्य तद्वीनसम्बोधने तत्त्ववने कोदहति दवः दवाग्निः
दवदावौ वनारण्यवह्नी इत्यमरः केमदनक्रान्तदयेति पदैः कुन्दानां पुष्पविशेषाणां यो मकरन्दो रसस्तस्य विन्दा।
वः ४६ ॥ रामाय नमः ॥ ः

वि॰मु
टी॰
६
6

कमलसमूहः कुत्र वसति के जले शिशिरे तहेतिपादे के मलूके केशिनो मुनेरित्यमरः दिनकृतः सूर्यस्य के तिमिरच्छिदः नव
निश्चयेन किरणोत्कराः किरणसमूहाः पवनभक्तः सर्पः तस्य सपत्नो रिपुर्गरुः तस्य रणोऽग्रामेसरोऽरुको यः पुरुषलक्ष्य
हे के किरणोत्कमसारगुरुसोत्काण्डे जगति प्रियः कः गृः यत्नम् ४७ यमसदनगतस्य पुत्रः गृहे कीदृक् सारविहारि
रावः शङ्खो यज्ञतनुः अग्रसरणेऽजनानां त्राणेकानावः हिमेनालरणास्तरीरित्यमरः हे कष्टे तेन व भूषा कथं न मदति

वसति कुत्र समीरहरसन्तति दिनकृतो नव के तिमिरच्छिदः पवनभक्तसपत्नरणोत्सुके पुरुषमाद्रियको
जगति प्रियः ४७ केकिरणोत्कराः शब्दार्थभिन्नम् कीदृग्गृहं यामगृहं गतस्य कास्त्राणमग्रसरणेज
नानाम् भूषा न तेकण्ठे कथं न सृष्टे मुक्ताकलापैरिति वो नर किम् ४८ सारविनावः कवयो वदन्तु
कीदृशाः कठिनकिदितेसमनलनः अपुनान नवैरियोषितो हृदि नापः प्रबलो विहायकाः ४९ गि
रिसारसुषाः ॥

वितर्के मुक्ताकलापैर्हसैरिति सृष्टे सं निपुनस्तन्नौ किं पदे सारावो पुष्पालिवने त्यर्थः ४८ कवयः कुत्र कीदृशाः सुः
वद गिरिवाणं सारसुषाः श्रेष्ठाः स्युः समनलनः कठिने किं विदिते गिरिसार अपुनानवरिपुस्त्रीणां हृदि प्रबलस्तापः
काः विहायस्यकाउपाः स्थलीराजन्तालवा उपाराचरेरवमाने स्याद्रित्यमरः दिवसेषु कृतापीनत्वा क्वोकोनजाय
नेसनराज्ञिपुप्रबलहृत्तापिप्रायः शब्दार्थलिङ्गभिन्नम् ४९

मेघात्यये शरदि स्वभगवगाहे किं भवति स्मरः कामारः सरसीसरहनमरः वारणमल्लवेध्याः काविर३म्व्यनि३पहस्तनिज
राकेशाभ्युल्लानावस्यादुर्वीरवीर्यविभवो म्सनस्पंसोरणोको भवेत् जयः प्रभाभिः स्वयंधुतिभिः स्मेरवक्त्रस्वभगाः३
वहिकमिनन्यस्व मनोज्ञाः कान्भवति पद्मेसरोजराजयः कमलपङ्क्तयः ५ शिरसिरुहः केशो मधुमथनस्फलति
खलनिश्चिन चपलतयाभ्रविकोभादितः हे केशवनौकः मर्कटो वानरः केशोवनौकास्तमरः मधुमथनः श्रीकृ

मेघात्यये भवति किंस्वभगावगाहे कावाविर३म्व्यनि वारणमल्लवेध्याः दुर्वाररवीर्यविभवस्मरणो भवेत्कः
काः स्मेरवक्त्रस्वभगास्तरणिप्रभाभिः ५ सरोजराजयः स्फलति शिरसि मधुमथने मधुमथनस्त्वं शिरसि
रुहेव कः खलचपलतयाभ्रविगलितः काननयाननयागविगदिताः ५१ केशवनौकाः न भवति म
लयस्य कीदृशीभूः कारुकुचेन विभर्ति केगतास्त्रीः भवदरिनिवहेषु कास्ति नित्यं बलमथनेन विपद्य
यायिकेषाम् ५२ विपन्नगानाम् ॥ ॥

स्यः त्वशिरसिरुहेव स्फलति यानतयागविजले का विहिताः हे केशवनौकानावः शब्दार्थलिंगवचनभि
न्नेम् ५२ मलयस्य भूमिः कीदृशी न भवति विपन्नगा सर्परहिता न भवति इह जगति कः कुचेन स्तनेन विभर्ति
नाग्रजेनः श्रीलक्ष्मीः कं गता मामाश्रे विस्तवशत्रुसन्नेहे धुनित्यं कास्ति विपत् आपत् बलमथनेन इन्द्रे
णाकेषां विपद्ययायि कृता नगानाम् ५२ ॥

वि॰ म॰ टी॰ ७

ईदृक्के समये निशीथे वदन्ति जना इति शेषः अरविंदं पद्मं रहिते अविन्द्रे निशीथे ह्यविषमः स्वारिवाहकः से देमे वो चः कान्तश
मये निबद्ध्वान् अयं तरुणराजः कीदृक् समन्ततामनस्तु अतिशयेन हर्षविहरन्ति दत्तानि पदे अरविन्दवान् पयवान् श
ब्दार्थविभक्तिवचनभिन्नम् ५१ मुद्रे कीदृश्यो बालेरिपुनाशयति अभिनातिभीर्यस्य तत काविस्रोमनभिनितं मुद्रे
विस्तारयति मालद्धोः त्वमीरमन्वरनमत्र किं कथ्यते अविषुन विद्यते रथवो बाणा यत्र तत्र केषु मानभंगः पवने

समयमिह वदन्ति के निशीथे शमयति कान्त्वस्वारिवाहवृन्दम् विनरति सततो मनस्तु कीदृक् अद्दमतिमायम
यं तरुणराजः ५२ अरविन्दवान् कीदृक् देसमियति बलनिहति शान्ते विलासः काम नाशि मुद्दं त नोति निसम्
उद्देस क्करयिमुख निगद्यते किंप चत्व मनमयमानपवकेषु ५४ अभिमानिषु घनसमये शिखिरिषु
स्यान्नत्वं कीदृक् किं वनामपतति कस्यागमनं माह विमान समभि कीदृशा हंसाः ५५ समस्तकमनसः ॥

मरणं मतम् अभिमानिषु अहंकारिषु ५४ घनसमये कीदृशेषु मसूरेषु न्वरपं स्यात् समस्त महर्षेषु मेवा किं
पतति वंजले मानुषि वर्षाकाले कस्य न गमनम नसः शकदस्य मानसमभिसरोवरस मन्युखाः हंसाः कीदृशा
भवंति पदे समस्तकमनसः सोत्कण्ठचित्ताः शब्दार्थलिंगवचनविभक्ति
भिन्नम् समभंगजातिः ॥

७

सुकुमारधियः केवलार्थमात्रस्यैकेन भेदेन यथाभिन्नेव प्रेतिविदग्धैस्तत्तैरेभिरीदृतं तेन स्वीकृतमित्यर्थस्तदाह ५८ ।
हृ भूतले कोऽत्यर्थं सज्जनानानंदयति मित्रोदयः । सुमुदयः कः प्रख्यातिप्रकाशयति तमोमिव को निहंति पदे मित्रो
दयः सूर्योदयः ५७ कश्चिद्वदति हे प्रिये कीदृशी अटवी मायो दुर्गमा भवति उत्तरं मदनमदवती कीदृशी भार्या प्रियस्य
मदनोत्सवेन नोत्सवं तनोति पदे मदनवती कामवती ५८ या हृष्टोयः प्राणु भीवे गच्छति ना हृष्टः को स्मयाति अर्कः ।

अर्थसारेकभेदेन भिन्नेव प्रश्नोत्तरिकेचन सुकुमारधियस्तत्र विदग्धैर्नोहृतं यथा ५५ आनंदयति को नित्यर्थम
ज्जनान्निहृ भूतले प्रबोधयति प्रख्यातितमोमिव निहंति कः ५७ मित्रोदयः अटवी कीदृशी प्रायो दुर्गमा भ
वति प्रिये प्रियस्य कीदृशी भार्या तनोति मदनोत्सवम् ५८ मदनवती या हृष्टो जनिमामोति ना हृष्टः को
विनश्यति हरस्य प्रीतिमामोति मत्सवैः कश्चटस्मरः ५९ अर्कः भिन्नावयवश्चैकत्वं यो शब्दार्थोऽप्रको विदैः लि
गादिषु यथा शक्ति भेदमागूर्वी विपश्चितः ६० इति श्रीधर्मदासविरचिते विदग्धमुखमंडने प्रथमः परिच्छेदः ।

स्मर्यः मत्सवैः प्रष्टे स्मरः को हरस्य प्रीतिमावहति वदेअर्कः अर्कोहरः ५९ छन्नामवीर्णः शब्दार्थावयवा
एभिर्भिन्नौ कर्तव्यौ विद्वांसो लिंगादिषु शक्त्यानुसारतो भेदमाहुः आदिशब्दे
न वचनविभक्ती ग्राह्ये ६० इति विदग्धमुखमण्डनटीकायां
प्रथमः परिच्छेदः ॥१॥

यत्र मन्त्रे विशेषणं विशेष्यं च निबध्यते मन्त्रविदो जनास्तं भेद्यभेदकमाहुः यत्र मन्त्रे विशेषणं विशेष्यं निबध्यते तु
न्तरेपि तादृशमेव निबध्यते तत्रार्थः १ स्वेच्छाविहरणशीलानां मत्स्यानां किं कीदृग्विधेन स्यात् विमत्सरः अर्थाद्धकारि
पतिपुङ्गवः परेषां गौरवार्थं कीदृशः पुमान्मोदते पदे विमत्सरः मत्सरः परानन्दासहनेन तद्रहितः मत्सरो व्यपु
भेदवेनानल्पणयोर्विशिष्टस्समरः २ अगस्त्येन मुनिना पयोराशेः समुद्रस्य किं यत् किं पीतं उज्झितं वा सकलङ्कं

विशेषणविशेष्यं च यत्र मन्त्रे विभीयते भेद्यभेदकमाहुस्तं मन्त्रं मन्त्रविदो यथा १ कीदृक्किं स्यात्त्वमा
त्स्यानां हि ते स्वेच्छाविहारिणाम् गुणैः प्रोष्यमत्यर्थं मोदते कीदृशः पुमान् २ विमत्सरः अगस्त्येन
पयोराशेः किं यत्किं पीतमुज्झितम् त्वया वैरिकुले वीर समरे कीदृशं कृतम् ३ सकलङ्कम् भेद्यभेदा
कमाहुः दीर्घवृत्तेन पत्कृष्ठमन्त्रं किं पदान्तरम् तदेव स्वानि विद्याने केच नोज्झितके विदुः ४ का
मिन्याः स्तनभारमन्थरगते लीलाचलद्दृष्टयः कन्दर्पकविलासनित्यवसतेः कीदृक्कुमात्वल्लभः हेला
कृष्टकृपाणपातितगजानीकाक्रान्तस्तस्य स्वासापासविपुष्टककठक हरानिर्याति जीवार्थिनः ५
समरतः

सकले सर्वकं जले भो वीर समरे संग्रामे त्वया वैरिकले कीदृशं कृतं सकलङ्कं कलङ्कसहितं ३ एवंभूता
याः कामिन्याः कीदृक् पुमान्प्रियो भवति समरतः समरतः समरत्नपस्परः तथा च कोके हरिणीशशयोर्योगे वड़वा
वृषयोस्तथा हस्तिनी हयोर्योगे त्र पे समरते स्मृतमिति आरोहपरिनाणभोग्यषस्त्व ॥

हारदामगलैः गृहैः पाणौ हृद्यो ध्यानाद्धरिरेण शौण्डिकाः स्त्रियः कीदृश्याः कामिन्याः स्तनभारेण मन्थरगमेदागति
र्यस्याः सा तस्याः पुनश्च कीदृश्याः लीलया चलती चेवलेव दर्पीनेत्रे यस्याः सा तस्याः पुनश्च कीदृश्याः कन्दर्प
स्य मदनस्य कामस्य यो विलासः तस्य नित्यं वसतिः स्थितिर्यस्याः सा तस्याः हेलया लीलया कृष्णो विवशीकृ
तो यः कृपाणः खड्गस्तेन पाटितो द्विधाकृतो गजानीको हस्तिसमूहो यत्र तस्मात् कुतः कस्मात् रयः शत्रवो नि
यान्ति पलायन्ते समरतः संग्रामात् पलायनेहेतुमाह ग्रामात् भयाद्ग्रामायामः विदलेन विस्पष्टं ककुहांग

दैत्यारातिरसौ वराहवपुषा कामं जहाराम्बुधेः काश्यपं विनिहत्य हिक्कोः ग्रहवस्यैव पद्मद्वीपादागतः स्वच्छन्दं ।
नवमल्लिकीकवलनैः पंपासरोमचनैः केविन्ध्याद्रिवने वसन्त्यभिमतक्रीडोपरामास्थिताः कुञ्जराः
उजस्विज्ञातिः उपमादिरलंकारो बहुधा परिकीर्तितः पद्येन कथ्यते सोऽयं सालंकारं तदुच्यते ७ ॥

लम्बं येषां ते पुनश्च कीदृश्याः जीवार्थिनः प्राणपरीप्सवः ५ असौ दैत्यरिपुर्भगवान् वराहवपुषा सूकर
शरीरेणाम्बुधेः समुद्रमध्यात् कामं जहार उद्धृतवान् कं पृथ्वीं काश्यपं विनिहत्य निजरावार्थे के अग्रहरद्वीवेय
द्वीपात् आगतः स्वच्छन्दं यथेष्टं नवमल्लिकानां ललनाविशेषाणां कवलनैर्भक्षणैः पंपाना ।
विस्रम्भमज्जनैर्वगाहनैरभीष्टखेलनानन्दपुष्टाः केविन्ध्याचलवने
निवसन्ति कुञ्जराः हस्तिनः ६ ॥ ∴

वि॰म
टी
५
9

हे कान्तस्त्वमिव कल्याणवाक् शुभवाचकं पदं किं सूक्तं सद्रूपेणः समीचीनस्य राज्ञः कस्त्वमिव परितोषकारी कः ब
लिः भागधेयः करो बलिरित्यमरः कस्य भूत्या सर्वदाश्रितः नृपेण गगनिर्यस्य सः पालितानि सर्वभूतानि येन सः उग्र
रेणाङ्कः उपमानपदे नृपपर्मे गगनिर्यस्यान्यत्समम् १९ लघुत्वेन सत्यादालज्जित्साम भूतादरबन्ध तामन्तर
नदिदं यथोच्यते १॰ कैस्थिताः अगाः पर्वताः स्त्रीणां कैः प्रियाः पवाः पनयः पवः प्रियः पतिर्भर्तेत्यमरः अप्रियः कः

कल्याणवाक्त्वमिव किं पदमस्य कान्तमद्रूपेते त्वमिव कः परितोषकारी कः सर्वदा नृपगतिस्त्वमिवा
तिमात्रं भूत्याश्रितः कथय यपालितसर्वभूतः ८ शोकरः उपमा द्रूपस्य कातिमिरकुञ्जर रहं दसिंहो का
मुक्तवेः सकृत वारिपिवन्दलेखा पार्थस्य कीदृग् गिरिदावद्भूताशनो भूत्क्षमालती कुसुमदामहस्य
मूर्ध्नि ९ भागीरथी रूपकम् लघुत्वेन यत्सहेमभूतात रमन्तरम् सकौतुकमितीकल्लिकवय
स्तदिदं यथा १॰ कैस्थिताः कैः प्रियाः स्त्रीणां कोमिलेन क्रमाक्षय न्दत्यभूः कोदृशी रम्या नदी कीदृ
ग्घनागमे ११ अगापवारिपूरजनिततरंगा ॥

रिपुः नक्रैरातिमाहयरजनि कीदृशी न्दत्यभूः रम्या मनोरमा तन्नेतो विस्तृतो रङ्गो गीतवाद्यादिलक्षणो यस्यां
यद्वा ननेन वीणादिवादनेन रंगः शोभा यस्यां सा ननवीणादिकेवाद्यमित्यमरः घना
गमे प्रावृषि नदी कीदृक् पदे अगापोः नलस्पर्शो यो वारिस्रो
जलप्रवाहस्तेन जनितास्तरंगा यस्यां सा तथोक्ता १२

विस्तृताकाक्रान्ताक्रमन्त भूमिर्ग्रीतिः योषितां स्त्रीलोकः कीदृक्काशस्यते श्रवनवान्यवः पालको भर्ता स्वामी की
दृगसेव्यः अदयः कृपारहितः कोति शान्तमोरा अन्यकारोतिहंति क्रमेदेतिक्रमस्त्वन स्यकेरवघरएस्यबान्धवः
मदोयकत्वाखलः सुललस्योदयः १२ १३ मदनन्नकंदर्पके कथयन्ति अलेन्तमाः निर्मलाकाचचटीविदिता
इत्यादिमध्येयद्गुरम्नवितनन्दूतकथयन्त कन्दर्पमदनेकाचचटीमणिमयचटी १४ हे उत्तमयुहृद्घारमादि

काक्रान्ताविस्तृताकीदृग्योषितोकः प्रशस्यते श्रमेव्यः कीदृशः स्वामी कोतिहंतितिशान्तमः १२
क्रमस्त्वनवान्यवोदयः सकौनकज्जातिः मश्रवर्णस्तुनेस्तलंयचत्रसाङ्गमेरंवरम् मध्योत्तरसमम
ज्ञात्सदाङ्गः सूपनामिति १३ कंदर्पमदनन्नेकंपाङ्गः काचचटीविदिताल्लतमम हा इत्यादिमध्ये
युक्तेयहृत्तिनद्गन्तरमाम्पुविविन्त्य १४ पथिकालिहतिक हेविरहीनाविकम्रास्तेनक्रान्तरदः
इत्या दिमध्येयगुक्तानहृदतोत्तरमन्त्रमयुहृद्याः १५ मध्योत्तरसमजातिः

मध्येयद्गत्तरंनहृदन्नयूयमित्यर्थलभ्यं उक्तेच कर्त्कर्मक्रियादीनांयदिस्यानेनलभ्यते ग्रथ्याहारंनदा
कुर्यान्नस्याथेप्रतिपन्नयेःति पथिमार्गेकोविरहीकहेयथास्यान्निहति उत्तरपथिकः अध्वनीनोध्वा
गोध्वन्यःपान्थःपथिकःइत्यमरः नाविकोकायानक्रान्तरदः कश्रास्तेनस्यास्त
यावाक्रान्तारदायेन उत्तरं नाविकः कर्णधारस्तुनाविकःइत्यमरः १४

विमु॰
टी॰
१०
10

स्पष्टम् १६ यत्र लक्ष्मणोत्तरं तत्र प्रश्नः कीदृशः कासारसहिता सारसस्य पक्षिविशेषस्य हिता प्रिया का उत्तरं लक्ष्म
णा हंसस्य योषिद्वरटा सारसस्य तु लक्ष्मणा इत्यमरः ग्रीष्मे द्विरदवृन्दाय महति समूहाय कीदृशी वनालिररण्यपं
क्तिर्हिता कासारसहिता तडागसहिता कासारः सरसी सरस्त्वमरः १७ वाद्यपूर्तिर्यत्रोत्तरं तत्र कीदृशः प्रश्नः
के निपाताः त्वरितं कथय नौकायाश्चालनोपायाः के स्युः के निपाताः अरित्राणि अरित्रे के निपातक स्मि।

यस्मिन्नुत्तरमन्वार्थप्रश्नस्यैव कथ्यते तत्प्रश्नसमभिन्नं ति प्रश्नोत्तरविदो जनाः १६ लक्ष्मणोत्तरं यत्र
प्रश्नः स्यात्तत्र कीदृशः ग्रीष्मे द्विरदवृन्दाय वनाली कीदृशी हिता १७ कासारसहिता वाद्यपूर्तिर्यत्र
स्यादुत्तरं प्रश्न तत्र कीदृशः प्रश्नः कथ्यतां त्वरितं के स्युर्नौकायाश्चालनोपायाः १८ के निपाताः कथ
यामुकमित्यादिभङ्ग्या यत्रोत्तरं भवेत् भग्नोत्तरं तदित्युक्तं निकाकुमात्रेण गोपितम् १९ भवतस्त्वाज्ञि
स्वच्छं कस्याभ्यन्तरमगाधमतिशिशिरम् काव्याम्न्तरमसमग्रस्त्वमिव मदाहत्वकः सरस २०॥

त्वमसः २१ कथयामुकमिति निदर्शनेनैतेनैतादृशो प्रश्नवाक्ये भङ्ग्या विभज्य यत्रोत्तरम् १९ भवतस्त्वत्त
वेव सरसः सरः सम्बन्धिनः कस्याभ्यन्तरमतिस्वच्छमतिनिर्मलं अगाधमतलस्पर्शमतशिशिरमतिशी
तलं कस्य जलस्य के शिरोम्बुनोरित्यमरः काव्याम्न्तरमेमग्रस्त्वमिव मदा
कः हत्वेति हर्षसरसः रसिकस्त्वमर्थः २०॥

१०

वीरे शूरे सरुषि सकोपे रिपूणां हृदयगामिनी का भवति कास्मात् गिरिशिखापि चेति हे मः पद्मा हृदयगामिनी
का भवति शृणु वदतः उत्तरं आरा आराच चर्मप्रभेदिका इत्यमरः हे वीर त्वदसि स्थित जलदेन भसि आकाशे निर्मला
का राजति तारा नन्दनम् २१ भगोत्तरमाति: आद्युत्तरमध्योत्तरमन्तोत्तरं चेति त्रिविधा प्रोक्तम् २२ विकसितः प
द्मः सदा कीदृशो भवति न तां भ्रमरहितः भ्रमरास्त्रिहितो वल्लभः लोकैः कीदृशो ज्योतिषिकः ज्योतिर्विद्या
कुशलः मायानिश्चयेन मृषि विसृज्यते पदे भ्रमो विपरीतज्ञा नतेन रहितः २३ अतिसुभगमंगयरो नगपति
वीरे स्फुषि रिपूणां नियते का हृदयगामिनी भवति नभसि समस्थित जलदे का राजति वीर वद तारा २१ भगोत्त
रमाति: यत्र सर्वमध्यवावसानादिमध्यान्तसंस्थितम् उत्तरं तत् त्रिधा प्रोक्तमादिमध्यान्तगोचरम् २२ भ्र
मरहितः कीदृशो भवति नरो विकसितः पद्मः ज्योतिषिकः कीदृशः मायो भुवि मृषज्यते लोकैः २३
प्रभवः को गंगायाः नगपतिरतिसुभगमंगंपरः के सेव्यन्ते सेवकैः सार्थैः रत्नार्थ्यमर्थपरैः २४ अयमुदि
तो हिमरश्मिर्वनितावदनस्य कीदृशः सदृशः नीलादिकोपलम्भः स्फुरति मन्मथः कस्य २५ गैरि
कमनः शिलादिः प्रायेण गम्यते कुतो नगतः यः खलु पुरुषः स्थानात्तुत्यः स कीदृशः २६
हिमाचलो गंगायाः को भवति प्रभवः जन्महेतुः स्यात् जन्महेतुः प्रभवस्त्वमरः अर्थपरैर्धनलुब्धैः सेवकसार्थैः
भृत्यसमूहैः रत्नार्थैः के सेव्यन्ते प्रभवः स्वामिनः २४ अयमुदयमुपगतो हिमरश्मिः चन्द्रो वनितावदनस्य कामिनी
वक्त्रस्य कीदृशः सदृशः समानः नीलादिवर्णोपलब्धिः मन्मथः कस्य स्फुरेति पदे सदृशः सदृक्षा वर्ण
नातिसदृक्षस्य वर्णस्पष्टतः मन्मथः २५ कुतो गैरिकादिधातुरर्वाकृत्येनोत्पद्यते नगतः पर्वतात् यः स्थाना
न्न चलति स कीदृशः पदे नगतः नगतगमने यस्य सः नाकादि स्थानं नो नादेशाभावः ॥

मीनगणा मत्स्यसमूहाः कस्मिन्नसंनीतिनद्वत्वारिजले किंवापदं विकल्पे वदन्ति वा उपमायां विकल्पे वेत्यमरः वि
वस्वान्सूर्यः किंकुरुते ग्रसते दिने नलिनीं विषकलनवानलः कः पान्थस्त्रीणां लोभकः को भवति वारिवाहः मेघः २७ हे
शास्त्रविदः विचिन्त्य वदत सम्भूगत इति शब्दः कीदृक्चतुराभिप्रायी भवे नास्तिकवर्गमध्यः नास्तिकवर्गो गकस्यो
मध्ये यस्य सः ततस्य सम्भूगतरिति शब्दात्स्वकारायो येन सम्भूत इति चतुरवाचकः सम्भूते चतुरं मातुं मित्यमर क्षेमस्य
नि मते चार्वाकमते विहिताभियोगः कृतोद्यमः पुमान्पापः कीदृग्भवति पदेनास्तिकानां वेदबाह्यानां मध्ये

कस्मिन्नसति वदमीनगणा विकल्पे किंवापदं वदन्ति किंकुरुते विवस्वान् विषुलनलवलयवान्य ।
श्विकागनानामुद्वेजको भवति कः खलवारिवाहः २७ शब्दः सम्भूगते रति मचतुराभिप्रायी कीदृगम
वेहदत शास्त्रविदो विचिन्त्य कीदृग्वहस्यति मते विहिताभियोगः पापः पुमान्भवति नास्तिकवर्ग
मध्यः २८ पदान्तराभिसम्बन्धान्मस्थवाकोपि संस्थितम् कथितापह्नुतिः सास्याल्लक्ष्यते यत्र नोत्तर
म् २९ पृथ्वीसम्बोधने कीदृक्कु विनापरिकीर्तितम् केनेदनो हितं विश्वं केनेदं प्राप्यते यशः ३०

नवंशी यावज्जीवं सुखं जीवेन्नास्ति मृत्योरगोचरः भस्मीभूतस्य देहस्य पुनरागमनं कुतः इति नास्तिका वदन्ति २८
मस्थवाकोपि स्थितमप्युत्तरं पदान्तराभिसम्बन्धाय यत्र न लक्ष्यते सा कथितापह्नुतिः २९ पृथिवीसम्बोधने कविना ।
कीदृक्कथितमिति प्रश्नः कवितो दमेवोत्तरं हे कौ पृथ्विगोत्राकुः पृथिवी पृथ्वीत्यमरः केनेदं विश्वं मोहितं रता
कामेन रकारः ग्रन्ते काम रत्यकादरकोपशाः केन मायणो यशः प्राप्यते यदेकविना मणितेन संख्यावाच्यागितः क

मेरौ तिष्ठत्येकदेशे कस्य त्वरयिगमः तुषाराभिः कस्य जलमध्ये कुत्र पङ्कमले विरविन निवासः कः कोप्यलावामेज
भगवती कैः लक्ष्यति कैः शिरोभिः वदनेरिपवः शात्रवः कुतोऽभ्युद्याः कुतः सुष्ठीनः मारुतेनेवेपसिद्धयेषु सिकः के
शिरोमग्नो गिरिममरः ११ यत्र भंगस्य रचनायाविषमता नाहिषमेयत्र मध्ये मध्ये स्थितं तत् हृन्नामकम् १२ कीहृ
ग्वने भयायुनस्यादहिंसं न हिंसा वा न कायस्मिन् अवत्रम् श्रेयहुन्नांतस्या नृरस्यव कीहृशस्येदगाज्ञानमस्तुन
लेवाच्य अहिमः न विद्यते हियत्र नदहिनस्याहिमः अहिंसमिन्नुन्नरस्याहिव जिनस्यद्रूपने वाग्नुवाचकमस्तु ।

कस्य मेरौ त्वरयिगमः कमलेकः कस्य पविरविनावासः कैर्लक्ष्यति चाम्भराववदरिपवस्लेकुतोऽभ्रम्भाः ११
यत्र भंगस्य वैषम्यं विषमेऽत्र निगद्यते यत्र मध्ये स्थितं सूत्रं तन्नाम्नाहृन्नामकम् १२ कीहृग्वनं स्यान्न
भयायमध्ये यहुन्नांतस्य च कीहृशस्य वाच्यं भवेदीत्वगाज्ञानमस्तु कं चापि शोनेगविकोर्चनीयः १३
अहिंसमहिमः प्रायः कार्येमिपुञ्जेनेनराः सर्वत्र कीहृशाः नाधाः इति भवेल्लक्षो नावाचीवदकीहृशाः
१४ सावधानाः ॥

सिद्धार्थः अस्तेनेवाग्नुरोदमभिसमरः गविञ्जलेकोर्चनीयः के चापि शोनेऽहिंशोषंग्रः
श्रीहृरिःशीर्षः सकर्मकलमनुपसर्गबलात् ११ कीहृशा नराः सर्वस्मिन्कार्ये मायोऽतिमुज्ज्येने सावधानाः अवि
कलेन्द्रियाः नाधाः इति शङ्कः नौवाचीकीहृशो भवेत् सौ औकारेणासहवर्तत इति सौ अधानाः अधाः स्तुमा अधा
नाः नधायकारो विद्यते यस्मिन् समावधः नविद्यते अकारो यस्मिन् सावधः तथा च विसर्गमात्रमवशिष्यते नारिति श
ब्दः सिद्धो भवति नाधाः इति यकारलोपे आकारलोपे च औकारयोगे नौरिति सिध्यति विषमजातिः १४ ॥

गतश्रुः स्वसेवाविनिर्मलचित्तः स्वस्याः संतोषमनयः कृतवतपस्यं निशि स्वर्गिरिपर्वते स्मरविपुरिपोः श्रीविसोदं पिनाका
र्लिलेली लक्ष्मीरीकायउच्यते रयेकाद्दरकोणः नवलघुयुतैस्सुगुरुभिर्वर्णैः स्फुटविषमवंधं मकरविषमरचने
कविमेयः पाणिलनपरमप्रियं किम्नत्ल्छन्दः स्यात् कथयत पद्धे शिखरिणी रमेरुद्रैश्छिन्नायमनसभलागः शिख
रिणी १५ स्मरभिदाश्लिष्टसेनगाढं लिनालमरासिवतः स्थलेकलिंगितास्तिमालक्ष्मीः सरसिजामाकमलानाम
कारन्दोरससेनानंदिताकामोदतेऽलिनीभ्रमरीगिरिसमाः संख्याः श्लोकप्रमाभिर्लघुवर्णैरिसयथः अर्णवाः सप्त

गतक्लेशायायासाविमलमनसः कृत्वमनयस्तपस्यति स्वस्याः स्मरविपुरिपोः काचद पिनाकविमेयः किं।
स्यान्नवलघुयुतेरसुगुरुभिर्युग्मांवर्णैः स्फुटविषमवंधं कथयत १५ उरसि मृरभिदा काग्गाढमालि
ङ्गितास्तेसरसिजमकरंदानंदिमोदते का गिरिसमलघुवर्णैररणैर्वा व्याप्तसंख्यैर्गुरुभिरपि नतां का
छन्दसां द्विरम्या १६ मालिनी एकमेवोत्तरपत्र सश्लिष्टत्वाद्यामवेत् सश्लिष्टत्वमभेदेन नाख्यानन
दुच्यते १७ समरशिरसि सैन्यकीदृशे दुर्निवारे विगतवचननिशीथे कीदृशी व्योम्नि शोभा कमपि विपिव
शेनमाप्य योग्यापिका रंजयदखिलमनीश दुर्जनः किं करोति १८ अभिभवति ॥

ह्रासैरागख्याता संख्या येषां तैः सप्तभिरिति तन्ना विस्तृताद्यग्याश्रेष्टा छंदसां द्वितिः कामालिनीनतनमययुते यंमालि
नीभोगिलोकैरिति लक्षणाम् १८ स्रग्नामजातिः सश्लिष्टत्वात्मिलितत्वात् १७ संग्रामे कीदृशे सैन्ये दुर्निवारे
अभिन विद्यते भीर्यस्मात्तदभिविगतोऽवनः स्तनपिपल्यस्यास्मात् नाहृश्या साचो निशीथो रात्रि कालस्तस्मिन्काले
कीदृशी व्योम्नि शोभा भवेत् उत्तरं भवति भानि नक्षत्राणि विद्यंते यस्मिन्स तद्वत् नमभवति दुर्जनः कमपि योग्याधि

१२ कांचीपुरवेश्मस्थोदयेनानायपत्नवाक्षतीयामक्षितयज्ञ अक्षिव्लेजानान्विकोत्तीय
[illegible] ॥ ८८

किंपदमनेनवाचि अनुपश्यात्साहरण्योरन्वियमरः कपिपतिः सुग्रीवो हनुमान्वा कीदृशो विजयी बभूवेति शेषः
सवामः रामचेद्रस्मरहितः हे सज्जनोः परगुणान्वादितं गतमत्सरा सूर्यभृवि किंकृत्यपदे अन्नसरामः गुणाल्वक्रमव
स्तत्यवतो मह्रे १९ लट् अनुष्ठारामस्य जयवन्तः कृ निसूप्रातारामेवदतिसदा निर्व्यमलसमानसः अलसः शुमा
न्कुत्र वसति अनुजस्य भ्रातृ गृहे हे वाग्पदयिनिम्मयेशक्रस्य सुतेन वालिना तिरस्कृतो विसृनत्त्वया किं विदुये
पदे अनुजगृहे हे प्रसादपात्रेवचके ५' कीदृशी भूः रथ्यानां गमनयोग्या भवति समा अविषमा अतिमधुरमन्ल्ला।

पदमनन्तरवाचि किमिष्यते कपिप्यतिर्विजयीनतु कीदृशाः परगुणान्वादितं गतमत्सरः कुत्र किं
सेतते भुवि सज्जनाः १९ अनुसामः वदति राममनुष्यजयन्यज्ञो वसति कुत्र सदालसमानसः अपि च श
क्रसुतेन तिरस्कृतो विसृतः किमसौ विदये त्वया अनुजगृहे ५' भवति गमनयोग्या कीदृशी भूः रथ्या
नां किमति मधुरमन्ल्लं भोजनान्ते मदेयम् प्रियतमवदनी वामन्त्र सो किंपदे स्यात्क्रमतिक्रान्तविवादस्य
क्रिरेकिंसदृशैः ५१ वेदलानक्रमवचनस्यनिरूचैरूपवैरवकीदृशः नवसहसेगणानिवहे हरिशृ निवहे किं
चकर्तारः ५२ अवमन्तारः कीदृशो यं तुलरेस्यानितीर्षोः कस्तज्ज्याम्नि नव तु मानन्वयस्वकिंकर्तोस्मियात

चभोजनान्ते मदेयं ग्रा ह्य किं भवति दीपभोपियतमवदनी चामंत्रणे किंपदं भवति रेक्रमतिक्रान्तविवादः सुहृषाः
सदृशैः पण्डितैः किंच क्रिरे ममादयिरे ममाधाने वजिताः लिट् ५१ अनन्तमवचने वदतअवमे रेफया यापमा।
रत्यमरः कीदृशो धनि रूचेरूपवैरत्नतारः तानृप्रचेह्रव स्थितिस्त्रिंमरः नवसहदेवगणानिवहे रिपुनिवहस्थाअव
सन्नके किंकर्तारः पदे अवमन्तारः अवज्ञासूचककर्तारः अवसदौमनि रवज्ञानार्थः ५२ लुट् नितीर्षोलभ्ये मिच्छनः
शमः कीदृशो यं तुलरेस्यात अनतो हितन अलिजगतिका सज्ज्या माता जननी रवक्रे समन्वो यय अमते हेरवक्रे हेमानाव

कामिनः कामनीयाः काः सुदीस्या वेदिकया कस्मिन्नतिप्रमोदते मेहे ३ सवेदान्तस्त्वास्थि हुक्ति पूर्यं पुण्णा हे सर्वेति अर्थिनो याव
कस्मात्तरणादो नाप्यप्यन्तानि किं करिष्यथ पुदेता स्मामहे ४४ सर्वकार्येषु कोऽङ्कुः स्वी मया श्री प्रशार्थे वाचकं पदं किम्।
अनिमल्कर्षे लेच नेष्पनोत्तमः यत्र स्थाने नित्ये विरतः अमेत स्तनः स्थानात्मकिं करिष्यति पदे मया स्तति गामिष्या।
ति ४५ वियत्तः इति समानार्थः शब्दः कोः स्वि सलिसमत्ता यावर्त्तेमानत्वात् किं महाङ्कवि क्रामभिरयति न विलम्ब
यति अन्तनलाना रक्षिते न वस्तु रातो लाला त्मजः स्त्रीव इन्यमः केनापि प्रकारेण यदि कोपः स्यात्तस्य जनः नेकिंक

कामकाः स्युः कया बोधालोकाः कस्मिन्नमोदते अर्थिनः प्राप्य पुण्णा हे करिष्यथ वदन्ति किम् ४४
दास्यामहे कोऽङ्कुः स्वी सर्वकार्येषु किंप्रशार्थस्य वाचकम् यो मन्त्रे विरतो नित्ये तनः किं स करिष्यति ४५
मयास्यति वियत्तः इति समानार्थः शब्दः कः किमविरयति महाद्रुम् वदि कथमपि कोपः स्यात्त्वं सज्जनः
किं करोनवद ४६ सत्त्य जनेन से चास्य भवति कास्त्र भगावगावगाहा त्वं वसन्ततिलके
क्रियदत्तराणाम् भो भो कुदर्प पुरुष विष्णु वहिनेषु विस्रवनः स्व वक्तन्नि क्रियता किमेननु ४७ नदीयता
म् किमकरोवमहेहरि मिही मे स्वम जबलेन गावो हिते चिकीर्षुः प्रियतमवदनेन पीयते कः परिणानवि

षोन्नवदपदे सन्यजनः ४९ णादिस भगावगाहा कान दीवसन्ततिलकेनाम छन्दः कियदत्तराणां यता मुख्यश्लोक
स्या नोच नदेशानारपारमित्यर्थः उक्ता वसन्ततिलकानामजातजगोगः इति हलत्वणात् भो भा कदर्प पुरुष बाहे कृपण
नरानः अस्माके विद्वैस नतरां बहुवते ने विष्णु वहिनेषु से क्रोनि पुण्णदिनेषु नदेनल्किं क्रियतां यदेन दीयतां नक
स्मै चिह्नान वामिनि ५० गवो हितं कर्तुमिच्छ हेहरि रहे स्वबाहुबलेन महीध्रं गोवर्धनगिरिं किमकरोः त्वम् उन्नरं अथ
रः लक्ष्मि मध्यमपुरुषैकवचने प्रश्नोत्तरं प्रियतमवदनेन भत्तेम त्वेन स्त्रियाः पक्वबिम्बफलोपमः कः पीयते अधरः

नवाहितः भीतः सन् कं परिहरति समरं संग्रामे अथानन्तरं कदापि कर्हिचिदपि न विंद्गति जयं हे नृप सुन्दरगुणैः पाल
नीयपोगिभिः इति समाहिराजगुणैरिमां परिज्ञीं न किमकरोः किं कृतवान् पदे समरं जयम् अपालयमित्यर्थः गुणिजनानुस
रज्ञेन कृत्वमपुरुषैकवचनान्तम् लङि रूपम् ४९ लङ् शुद्धे कोऽहं केनाङ्गुर्वीरावरापि न मशवयाप्राउत्कृष्टोल लक्ष्मीवा
ल्लभन् वीरः कस्मै स्पृहयति आज्ञयेयुद्धाय हियोमेयत्नमित्याजिरित्यमरः भुवः से म्वापने किं हेमहिहेभूमेहेसुभटेजनाः
शूरायूयेण तून्किकुर्वी यं पदे पदराजयमहिपराजितान्कुर्वीमहि ५० लिङ् कंसारातेः श्रीकृष्णस्य गमनेके न स्यान्
परिहरति भयान्नवाहितः कं कमथ कदापि न विंद्गतीत्यभीतः कथय किमकरोरिमांपरिज्ञीं नृपतिगुणैर्नृप
सुन्दरत्वमेकः ४९ समरं जय कोऽहं केनाभवतिरणोऽर्वीराविवीरः कस्मै स्पृहयति लक्ष्मीमिल्लवन् कासम्बुद्धिमे
वति भुवः संग्रामे किं कुर्वीय सुभटजना आर्तत्वात् ५० पराजयेमहि कंसारातेर्वदगमने केन स्यात्कस्मिन्नपि
लुभनेः स्पृलेच्छः कं सर्वेषाम् अभकारस्तु वीरः कं कुर्याः त्वं सुजनानुमणोकलोकम् विनोदयेयम् ५१ कोमा
यतिमकारो देवेत्ततवंकमसृतजनकाजसृताकथय कृषीवलस्य वक्ताकिमचीकलत्वमपि ५२ अलीलवम्
स्विनापतिरणविविष्करयनत्सपारत्यमरः अनलेच्छः महाशयः कस्मिन्निरविश्लिलभते ३ द्वयेऽभ्युदये धीराविहाः
सर्वेषाम् अभकारं कम् कृधुः अयसानकूलेदेवम् अयः शुभावहो विधिरित्यमरः हे सज्जनत्वं दुःखिने लोके किं कुर्याः प
देविनोद ये ये विनोदयुक्तं कुर्याम् ५१ पुष्परसैः कोऽतृप्यति अली भ्रमरः मधुलिट् मधुपालिनः इत्यमरः जनक
राजसुताकं जनकमसृत लवसीतासनो लवो नाम मम सिद्धः हे कृषीवलकथक त्वमपि प्रियपक्वं मसे किमचीक
रः पते अलीलवं अचिच्छिदं दृष्टाहीनां फलसस्यमित्यमरः ५२ लङ्

विमु.
टी.
१५
15

पुरुषः पृच्छति अस्तो भविवस्वच्छिन्नपतन्मूलाः के भवन् मानववनगाः हे पुरुष पर्वताः वज्रमयदेशं जिगमिषुः गंतुमि
च्छुरेकाकी सहायरहितः कथं व्रजेत् मतिर्विधेयेनृपते मानववनगाः नग्रावनोरक्तकोयमस्मः हे अन्ववनादकहोन्नमामाः
मोगवृक्षमाश्रुहे लोयः ५३ गजेन्द्रो भक्ष्यं समूहस्य मीन ये कीदृग्भवेत् सभदास्यः मदस्युक्त मुखेः यद्यलक्ष्ये मामिमानभ
विष्यनदास्ते हिजोयाहं धने किमकरिष्यते सभदास्यः ध्यनतरिष्यः ५४ स्वरू देशकाले च यथायुक्तं नरं स्थैवाचारः
कामयेति अज्ञास्यतां अज्ञासास्य दलेकृतं भोजनोयद्यलक्ष्ये नामापेयतानदो किमकरिष्यनाम् अज्ञास्यनामन्यस्तनाम्

पृच्छति पुरुषः के स्तोम भवन्त्यु विवस्वकृन्तपतन्मूलाः वज्रमयदेशं जिगमिषुरेकाकी वार्यते कथं न नरः
५३ मानववनगाः वारणेन्द्रा भवेत्कीदृक्ष्यामेतेः यद्यलक्ष्ये नदास्ते किमकरिष्यमहं ध्यनम् ५४ स
भदास्यः देशकाले यथायुक्तं नरः कुर्वन्न पैति किम् भक्तवत्नाचलश्येते किमत्रमकरिष्यनाम् ५५
अज्ञातानाम् ज्ञेयं तर्के दृष्यमाना कर्मस्तो ब्रह्मैव मर्मस्तथा शास्त्रीयं शक्तसंज्ञाभिः शास्त्रीयेषामस्ति संज्ञया ५६ हिमा
नी स्थगिनी स्याता कीदृशी शशिभास्करौ स्तम्भः कोन्वः प्रमाणो भ्योनयभाकरां समतः ५७ अभावः

नामाख्यानजातिः नार्कौ तर्के ज्ञानमनुभवं वेदितव्यं मैत्रं स्तूयभवमनुभवं प्रमाणसंज्ञाभिर्व्याकरणसंज्ञाभिः शास्त्रीयं शास्त्र
संज्ञयाणास्त्वजैवेयकादि ५६ हिमसंघातन्व्यादितोच स्तूयी कीदृशी अभीभाकोतिस्तद्दिनो स्तम्भः कः स्तूपः विस्तः
प्रमाणोभ्यः मनस्तादिभ्योन्यः कः माभाकरसमतो न भवतिपदेश्च अभावः मामाकरात्सतमन्यत्वान्मानागमोयमाना
गमोयमानार्थापत्तिरूपप्रमाणपंचकवादिनः प्रभ्योन्योः भावः सततंसमतो नास्तिनन्नते पृथिव्यादिव्यतिरिक्तोभा।

उ
..
वि
हि
हि
वि
१५

प्रवीणाः के विज्ञाः कृतो हीने वासो जीर्णाम् उच्यते नवाम् किरणमाली कः सूर्यः सूर्यः स्वासे चद पदादि रूपे भावे निराकृतिस्त्व
वो योगाचार अलब्धात्मिनः कीदृशाः स्युः पदेविज्ञानवादिनः विज्ञानवाद्यतिरिक्तमपंचानेगीरवादिन इत्यर्थः जातिः
५८ स्पष्टं ५९ विशेष्यनिष्ठं किं विशेषणोत्तरे भावाच्छेदकं स्वाश्रय यावनुपकस्यकासेव्यो स्मरणी भवतिस्युपं वद
नपुकाकेन नीचः सर्वगो भवति अर्थेन रूपेण चेदस्यावाचस्यसहृत्वे कीदृदपुदे विशेषणमित्यादिसो अज्ञातिः ९०
खलो दुर्जनः कस्मै न स्नायते परस्मै ह भिः अन्तेस्यात्रिण्यायल किमुच्यते पद लादेशो नालस्याने क्रियमाणो नाम
के प्रवीणाः कृतो हीने जीर्णो वासोऽम्बमाम्बकः निराकरिष्णुवो वादी योगाचारास्तु कीदृशाः ५८ विज्ञानवादि
नः को नयति जगदशेषकस्य यत्न विभाव भूवके विस्तः नीचः कुत्रसर्वः सायितिस्तत्रे चकीदृतम् ५९
यमोगच्यते किं स्याद्विशेष्यनिष्ठकासंख्यावत्तमस्मरणी भवति नीचः केनसर्वगः सूत्रे च तस्य कीदृतम् ९०
विशेषणमेकार्थेन नस्नायते खलः कस्मै स्मिः अन्तकिमुच्यते लादेशो नो न वा नाचतिस्त्राकिं नामक
थ्यते ९१ परस्मैपद किमव्ययमन्यायाख्यानं कृस्तलोपो विधीयते चूनशाहविदो ज्ञान्वासमाहारः कउच्यते ९२
स्वरितः मेचास्ये भवतिकः समदः स्तुगन्धि किं कवभारवस्तीविंधपनेगवाथैव मिश्रे गरुडेनकद्दनेलम
वश्यमेवकं वावदवित्रिगुणास्मप्रदिनेनिहन्ति ९२ स्वास्रोगम् ॥ म ९१ अव्ययमन्यायाकिं कथितं
किमुच्यते परस्मैपद
स्वः स्वरित्यव्ययं स्वर्गवाचिलोपः कस्य क्विपनरन्तः इत्नेजकस्यापस्मैन्नेशान्तस्य लोपः स्त्रेशाहविदः ज्ञात्वा विदित्वा
विदित्वा वदन समाहारः स्वरितः शाह्वीजातिः ९२ शरदिसमदः कः स्वात्तनकोमधकः स्वास्यादिसमरः स्तुगोपिकिंस
दः कासारः हरिर्गवार्थे विपनेवनेकं वधारस्रगपर्वतेकट्टनेलं मरुडेन पुन्नेसदवश्यमेव त्रिगुणासमदिनेरेक विशतिः॥

विनं॰ कि॰ टि॰ पत्रे कामेष्टिगम् ५३

वि॰मु॰
टी॰
१५
15

यद्वेति दिने दीपवन्... शिलाकीदृक्स्यात् विभाभादीमिस्तदृहिता तु सः हृक्ष्वतिम्लगाद्दृरिणः किमा भजेनेहेकरभमहंगवने दे
वामान्यद्रहस्यते किंगते विविक्तो विवेको लोकः अयशो विवाहेन कुर्वीत रदे विभाकरभवने हृदयरा शिमिहृमित्यर्थः सिद्ध
सापि पतिः हृदयः रक्तकालिहृस्य हृदये ज्योतिः शास्त्रेण विवाहकरणे हृदयणमृक्षे सिंहस्थिते देवगुरौ कन्या विवाहि
नापत्रकरोति भर्तृहेतिनिदोषश्रवणात् शास्त्रज्ञजातिः ९४ यथान्तरमेवोनोदन्नेस्यान्नहृदर्णोनरमृच्यते पत्रवाकायपदसन्द
भेउम्रेनवाक्योत्तरम् ९५ सर्पस्य कोशब्दवीपदिशोग्रर्थान्मयूरतादृशी कोशहृमविविध्यातो रनिपादेवी उम्रस्यवीदृ
कीदृग्वृद्धेदीपवते शिलावासा तु हृः हृक्ष्वमामभजेनेम्लगाः किम् देवामान्यप्रयशः किंगतेः सिलोकः क्व योत्रो
विवाहे विविक्तः ९४ विभाकरभवनम् वर्णपवोऽत्रं यपत्रन द्दर्णोत्तरमच्यते वाक्यं यत्रोत्तरं तद्वाक्योत्तरमि
तिस्मृतम् ९५ कोविख्यातावद्देः शब्दशाक्वदति किंपदम् कोवाभीष्टोऽरि हृस्यमेव्यन्तेकेतुभत्तिनेः ९६।
वीहारः किमुक्त्वेति पयोवाहाः कीदृशोहारिवलभाएजा यां किंपदं कोग्निः कः कृसेनहृतोसुरः ९७ केसु
सुरः दयोहरिः कंम्पविकीदृग्गंभृहृक्ष्वसकः किं कुरुते सशोकः श्लोके विधाया पि किमनुदारः कविने नो
पेसमुपैति भूपः अगमकमकरोदिति ९८ रसरागिविदर्थः किंपदं शोके वदनि हाहा विषादश्च गतिं विहाय
मरः हीनवृपारणेदीदसकः प्रियः राजवंशभृद्विभिः के सेव्यते पद्वे कीहारभाषया विहारादेवाः ९९ मेघाः
किमुवंति कुजले ललत्मीः कीदृशी मास्ग्रः क्रासेन सहिता सृजायां किंपदं स्विनिसृजने ग्रग्निः कः रः रम्भुकमेति
लेवक्रोरः शाहेपिमवीतिनरेन्ये का वर्याबास्मदेवेन कोरिपुः हतः पदे के मासुरः के सदेत्यः वर्णोत्तरजातिः १०० हृ
रिः कंदपारग्रगांपवतः शुचि विमलमंभेमत्तः कीदृग्भवति त्र्यके निर्जले अकः केबन्योऽर्णोवा हृक्ष्वति सशोकः
किंकुरुते कमस्तकरहितहेतुः विद्यारादिति उदारः कविः श्लोके विधायापि पुनः सेनो पेनसमुपैति किमिति पदे

क्रमः सुकृतिकीदृशो नयः शत्रुभिरपि दुर्निवारः स्यात समजनितनयः मया लक्ष्म्या सह वनेत रमि समस्तलक्ष्म्या य
न हे समजनितनुत्पादितो नयो नीतिर्येन सः नृरेणसमप्रकृष्टो येपि तत्वमाकारयितुं किमकारि यदेतेसमे जनितनयः
पुत्रः जनितनयस्तस्य ध्येयः ९९ वाक्योमरनानि द्वितीयः परिच्छेदः यत्र श्लोकपदेमारनन्तरं कोत्र यत्राये श्लोकात्मनत्व
एतान्नरं यत्र श्लोकवतयो यथा शरनरतत्वादोन्तरम् १ कं देवैके चैयन्ति प्रजेयोनि श्रीवामदेवे जनानिशि राज्ञो किं स्फुटहपि
स्फुटहरिविधे सनन मेनतनेदुः शिवनी स्त्री कीदृशी भवति अस्राबाहावः स्मेमारचे यांत्रजन्यो विलाससल्लहहिनासम
सवकंकीदृश लिप्या मिश्रा स्युकं कश्चिद्राजानं वक्ति तव विजयः कस्य हो भुजेते नत्व्हलेनेव विजयानमेनादिवले
लक्ष्म्याः सुकृतिकीदृशः स्यान्नयः सपत्नैरपि दुर्निवारः आकारि किं ब्रूहि नरेणास्य किं तत्वमाकार
यितस्यकोयम् ९९ समजनितनयः इति श्रीयमेलामविरचिते विदग्धमुखमंडने द्वितीयः परिच्छेदः २
श्लोकपदेमस्यचन तृतीयोत्तरम् च्युते खएतेन्नरे भवेदपं श्लोकात्स्यादान्तयोत्तरम् १ कं देवैकेः चैयन्ति
स्फुटकृविनिशि किं कीदृशी तु शिवनीस्त्री कीदृकं कमदालिकाच न व विजयः मानुषः कीदृशः सम्
कम्भाङ्क्षमेतयो गणाकथ्य समूहानितः मायशः कीदृशाः सुः कं यनेके चरन्ते गगनतले मलमेघश्रेणीयेजना
नेत्र्यधीः मानुषः शरंकालस्य त्वमाकाणे कीदृशं चलिमेयवत मेनयो गणं मेतो वित्तो को वदन्ति वितो कस्य हकार
तिनः पुण्यात्मनः मायशः कीदृशाः सुः वराः श्रेष्ठाः गगनतलमाकाशतले कमन्तिशाये नमेघश्रेणी यं दृश्यो
गयकं यन्ते पुनः कं यन्ते कं देके जलं ददाति जिकदः मेघः नवके वकनामानं पक्षिणस्तु तानिघनवानि नर नानिया
निकुसमानि तेषामामोदः सो गन्धं यत्रे ना हृशं कालं वसंतसमयं सम्प्रलदः मदः कीदृक्कस्य कालि विराज
ने दलीयनसकः अन्यवाहाः किं मचेति विस्तृजन्ति के जलं भवदरि निव हे न वश त्रुसमूहे सेत्रवः मंतापः किं म

२ श्री

लघु अर्पितेलववः स्वल्पभाराः केवलः परार्थीनामेषा श्रीश्रिभेदाः या ॥

त्वविशेषः कः हे प्रियतम मत्प्राणपोषेणणाः माङ्क्षिभवंतीतितथा दिवसाः कीदृशाः स्युः प्रियतममास्थाने दिवसास्तथैतिसम
लयदेवासुतां धनञ्जनामेति अञ्जनतुल्यदामाः येषां श्यामामहान्तश्च ये वारिवाहास्तेषां मोचः सम्भूतस्तेन निचितमम्ब
रमाकाशं येषु तादृशाः कदम्बानां या कन्दलीश्रकरावली तस्याः केदलनिकुरम्बरजो मकरन्दः परागस्तेन पल्लला:
मृतरावायवो येषु तादृशाः स्युरसम ४ कीदृशो मरः निशिरात्रौ कमपिश्रलालामस्त्रेहं गवंत उदासीने कुर्यान्तको ॥
किचक्रवाकवत् रात्रौ तयोर्वियोगात् वक्षेमुखे कालालालमसि जायरिपरिमसमायां कथा वक्त्रा निन्दनीयः स्यात् अ

मत्तः कीदृक्चकाकालि स्फुटन्नव कुसुमामोदमासाद्य काले किं मे चेतस्तु वाहा भवदिति निवहे मेऽन्वरः किंभ
वेत् किं नेत्र मानुनिस्यादतिशयलघवः केचकोऽग्रीहिभेदः माधेयाणमाङ्क्षेषेणाः प्रियतमदिवसाः की
दृशाः कीदृशाः स्युः १ अञ्जनाभमहावारिवाहौघनिचिताम्बराः कदम्बकेदलीकन्दरजः पल्वलवा
यवः ४ कुर्यात्तुङ्गे गवेन्ते कमपि निशि मरः कीदृशाकान्तिवक्रेव वक्त्रा निन्द्यः कया स्यात् रिषदि निपते
मेदसम्बोधने किम् वर्णैः श्लन्तं कम्भूतः किमहारिपुणानन्दगोपालपेस्तकः मालेयाद्रिपुत्रीकुच
कलशललद्रत्नाणिरत्नोकमोलिः ५ ॥

पवाचाकस्यवचनेन निश्चितेमन्दस्यामेत्रणे किमहे अलसश्चालसस्य कुवर्णैः पुकाकारादिष्टपान्तम् अलस
स्वर्वनारकेवदलितरुकारम् अन्यःरुकारस्तमवनेनोरुकारः शेषसहतरन्तिमसिद्धः अमरारिपुणाञ्चलेनानंदगो
पस्यालयेकिमु अस्तीतिमेअनः शाकटेऽनः शाकटे चमानुरीतिकोशः मालेयाद्रिहिमालयस्यपुत्रीपार्वती
तस्याः कुचावेवकलशौतयोर्लठद्रत्नाणिः हस्तौ यस्य नदीयस्तनस्पर्शादिनाविलासकर्तायर्णोकः मृगाङ्कः
चेन्द्रः मौलौ यस्य सयतादृशः कः हरः सदाशिवः ५

कस्य वपुः कीदृक् नवमल्लेपीवं यः अशोकः शोकरहितः हे सकृन्नमयमु एप मधुरमल्लकास मीये केलाम्र स्मर्थः हरस्य
शिवस्य प्रेयसी हीकाल्काली हैमवती कीदृग्यनभीतिं कृतेनेनमस्तज्ञी क्रियमाणम् अवनिस्तहां हृदाणां केविन्त्य
म्बोधयहे तालिनालहृतजातिः फलेनकः हृतः मधुदैत्यः मधुहृदनः फलानि प्रसिद्धः कः गद्गदः कण्ठेन अस्व
रः स्वरहीनः हे प्रियतममभवतः भीतयेकीदृक्कोहग्वसेनः नित्यमस्ति ७ अस्य श्लोकः कोकिलानामालायेवा बाला
शाह्वायमानायेमहृकाराम्रात्तेमनोहरः अशोकवृन्दस्य पल्लवकेषु पुष्पगुच्छेषु आलीनाये मन्नाअलयः भ्रमराः
तेषाम मधुरस्वरे गजितयत्रताहृशः श्लोकोत्तरजातिः २ हरिणाकाचक्रेक्रमव भूमिमीतिः कृपणायोः यनेकीदृ
कीदृक्कस्येहवन्युः सुकृतमयहर मेयसीकालकान्तेकीदृग्भीतिं विपद्येयनरवनिस्तहां केविदामेत्रयस्त्वदैत्यः
केसहिषाकः कथयविनिहतोगद्गदः कः मनीनः कीदृक्कोहग्वसनः प्रियतममभवतः भीतये नित्यमस्ति ८ कोकि
लालापवाचालसहकारमनोहरः अशोकस्तवकालीनमन्नालिमधुरस्वरः २ काचकेहरिणायनेकृपणयोः की
हृग्युञ्जेगोस्तिकिंकीदृक्कुम्भसमुद्धवस्यजंदरकीदृक्कियास्त्ववेषः श्लोकः कीदृग्गभीष्मितः सकृज्जिनाकीदृ
क्भोनिर्मलम् दोणीमाद्ध्यमसवेगाकिमृदितेराचोमरः कीदृशम् ८ कुमुदवनपरागरंजितामभोविहितममाग
क अवनयरा अवनेरत्नणांतस्यायणाकृपणोहि यनेन मेकेनद दाक्षिकेवेलेरत्नेवमुजे गेसर्पेकिंगारविष्ककु
म्भसमुद्भवोगस्त्यस्यजठरेकीदृक्कुजितामः अगस्त्योहि समुद्रंपीत्वाजरयामासपियासर्गमनेब्धावभीस्त्रीकाविहि
तगमनास्त्र कृतिनाश्लोकः कीदृशिष्टः गमकः स्पष्टार्थवान् निर्मलमाकाशंकीदृक् अकम्पक केजलेमृचंमीतिक
मृचः मेघास्ते हृहितेषुहृष्वीसम्बोधयहे परोपरायरिणीयरिणीतमरः सर्वेगाकिंकारिथतेत्वं अनेनेसरवत्मिवभिमृम
रः राजोमरः कीदृक्कुचेद्धेटपेविकसन्तांकुमुदानां यहवंतत्त्रयः परागः पुष्परेणुः तेनरञ्जितेपदमभः जलेनसिविहि

वि॰म॰
ली॰
८
17

मृणालिशिराः पृच्छति मरालैः कलसस्य शयने किं हे विकचविकेशवारिजले जलशायी मुरारिः तरणां रूपं का विनाशयति जन्मा
वापेकं वीरजनः स्मरनः कुत्र कः आजिसमरे युद्धसत्रुघैः अतिगाहनः कः भवः संसारः अव्ये विलसम्बोधय हे अच्छलि
न जगतो धात्री धारणाकर्त्रीका भूः पृथ्वी कीदृग्वपुः स्तौ वृषस्यतिका मधुने रथया रः कामलतया धराधराकविः कक्वस्मि
त्रैधं आहता। गच्छिवाणया अर्थः यतेकः राक्ष्यकस्त्रिइजानमाहभवतारिपुकलं किं कृतेनजितेवासरेसरः कीदृग्भव
ति विकचेनितस्त्याधवेन विकसितानि तानि वारिजातिकमलानि तैधौराजिः पंक्तिः तस्याः सकाशात्समस्तु वो

मृगः पृच्छति किं मरारिणा यमेकाहे निरूपेन्तरणो कीदृग्वीरजनस्य को तिगाहनः सम्बोधयावे विनतम् काया
धीजगतो वृषस्यतिवपुः कीदृक्कविः काहतः कोऽर्थः किं भवताकृतेरिपुकुलकीदृक्तरोवासरे ४ विक
चवारिजातिसमस्तुवो च्छलितभूरिपरागविराजितम् स्वर्णेनरजातिः विभ्रतिवदनेन किंकरहम
स्वपोडाकारः कुलेभवति कीदृशं गलितयौवनं पोषितान् वभारहरिरम्बुधे रूपरि कोचके नस्तनो
हतः कथय कस्त्वयानगपतेभयेकीदृशात् ५ विषमपादनिकुञ्जगत्याहितः ॥

ज्ञानः उच्छलितः वायुनोच्छलितः यः भूरिपरागः वकुलकुसुमरेणः तेन विराजितं सुन्दरं स्वर्णेरजातिः ४
रहजगतिकः जीवः व दनेन मुखेन मत्स्वपोडाकारे जीवः खदाथक किं विभर्ति स्वस्तिरम्र विषम् अर्थोत्सर्पः ५
विषं वदनेन धारयति गलितयौवनं यौवनं यौवनरहितयोषितां कुले कीदृशे भवति अविदग्धः कामसक्ष्रहितं स्म
रिरम्बुधेः समुद्रादुपरि कांवभारकं पृथ्वीं हरिः केनस्तनः जगताकथमत्र पाकः हतः अहितः शत्रुः कीदृशात् नग
पतेः पर्वतपतेः भयं उक्तं विषमेति विषमाविकटायेपादाः पर्वततटास्तत्रयेनिकुञ्जास्तेषु गतानि विषमाणा अहय स

ध्री॰ कमलनयनस्य सार्वविभक्तिकस्तव ॥
१७

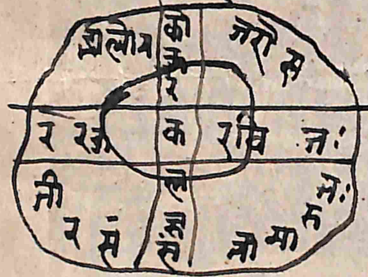
हरिर्विमलः कोऽवन्हति धारयति कं सृष्टीनवशाः षुकास्ति भीमर्षपंचपुत्रः काकेगतनाग्रो ईः ग्रेविसर्गे रलेन्त्नीः रोगवान्का
मर्दयति रेरेनः हर्यं प्रभावपीत्वमरः श्रोगष्टभास्कारादिके हतमिके हन्ताशनादितिविस्मः पुनः कीदृशी पुरीयनव
ती ग्रकाकेलोन्तग्राहो वलिस्तइहिता हरिः कमयरव श्रांगोवर्यमवलिमम्भनयोदातारः यंकिंव्यमुः क्षनवे
नः ग्ररिदंतिसमहेवुपयडिनमदसिमभायाल्वयाकः कयाजिनः गयावाएणाग्रीः शत्रुजितरमर्थः ग्रम्तीयिः स्मरः
कीदृशः उमरें कुम्भीरेति कुम्भीरेति कुम्भीरो मकः मीनो मत्स्यः मकरो नक्रविशेषस्तेषामागमे न दुर्गगन्तमशकावा

हरिर्वहति कां तवास्त्यरिपुकागतनाकंच कामकमर्दयति रोगवान्यनवती पुरी कीदृशी हरिः कमयरवलिम
भनयोयरो किंव्यमुः कृपासदसिकुत्सयावुयजितानृपिः कीदृशः ११ कुम्भीरमीनमकरागमदुर्गवारिः षा
दो मरन्ताति चत्वार्यरारिपादाभ्यां नेमिपादद्वयेनच लिखित्वादतिरगावर्ते चक्रमप्रमवेहिमे १२ कं चौ
रस्यछिनत्तिदितिपतिरनयेः किंपदं वक्तिकन्तादोणीसम्बोधने किंवदतिकमलभूः काचविसृष्टवि
भर्ति चक्रांगामंत्रणे किं कथमपि सज्जनः किं न कुर्यादनर्थं कीदृग्भीमः पुरस्यान्तरसिवकुक्कंनोमीनंच

रिजलेयसंयसपतादृशः ११ इत्यत्रलिपिग्रेणाजनितानि कोष्ठानि चत्वारि ग्रराणिपरितो वर्तनरेखाकरणे कोष्ठ
ष्ठेजातानि कोष्ठानि नेमिपदवाच्यानि तत्र मध्यमदतिरगावर्ते पादद्वयेनाराणि पूरणीयानि पादद्वयेन चनेमिः पू
रणीया ग्रावमदारं मध्ये देयं तस्य सर्वत्रारेषु सम्बंधः इति १३ ग्रनघः निष्पापः दितिपतीराजाचोरस्य केछिनत्ति
करं हस्तं किंपदं निदायां कुकुन्तिनर्थे सप्तमी सम्बोधने किं हे को कमलभूर्वेला इच्छति विसृष्टं का धारयति हे कव
लनकुर्वे भिः चक्रांगस्यामंत्रणे किं हे ग्ररधप्रक्रम सज्जनः कथमपि किमनार्यमवश्रेष्ठंकमनकुर्यात् ॥

वि॰मु॰
टी॰
१९
18

कलहंसैः भोक्तः राज्ञः पुरं कीदृशं सकांकुरोपनदेशः तस्मिन्हिते जले मीनपंक्तिः कुतो विभेति वितःपदितः ॥१३॥ शा
काली न किं निर्मलसरः तडागः न्हृष्टगातिः स्वच्छनिर्झश्रमालीकः हे अजसूर्यैः अस्मिञ्जगति पवित्रः कः मलरहि
तः अत्र जीवने मा गाधारणं किम् अथ तेद्गुणान् अत्रे कविः कोविदपतिगावाणीवृन्दैः संबोधनं किं हे रक्षणोवद्धि
रुच्यते इम्पेकादशी स्त्रियः केषु तद्धनकादेतिनीरसे शृंगारादिरसहीने अशरीरियो हे रेः तनः शरीरं कीदृशी सकृत्ता

किं स्वच्छेशारदेस्याहृदनिहृष्टगातिः कोस्तुमालीपवित्रः कोस्मिन्किंजीवनेकाविरष्टय निकविवेक्ति

संबोधने किम् नो कोदेतिस्त्रियः केतनुरसारिपोः कीदृशी कस्यमूकः सम्यकी
नितडाकः प्रियतनुते कीदृशः कीदृशास्ते ॥१४॥ कांक्षकोककरारकलहंसकरवि
तः सरोजकोमलोद्गारनीरसंस्तमारुतः ॥१५॥

निमिलिनलक्ष्मीकावपुनः मूकः कः अरुतः शाद्धहीनः हे प्रियतमते तवतडागः कीदृशः सन्नी निमेष्यत्कान्
ने उमांकलंकः कुपक्षिविशेषः कोकः चक्रवाकः कुरः कुररी निमृसिद्धः कलहंसो हंसभेदस्तैः करम्बितः व्याप्तः
तथा सरोजानां कोमलोद्गारः स्वल्पगंधप्रसरणं यस्तादृशेयमोरनेनसमकोमारुतो वायुर्यत्रै तादृशः तडागः
मे प्रीतिं जनोतीत्यर्थः ॥१५॥ ॥ १९

अथ पद्मजातिः पद्मस्य कर्णिका कार्या परितो ष्टदलानि विधेयानि अष्टसु दलेषु द्वौ द्वौ वर्णौ लेख्यौ कर्णिकायामेको वर्णः।
लेन दलगत वर्णा शिरसि मिमते केसरं पद्मबन्धः कार्यः तथाहिः ॥ १९ ॥ वदेशरण्यान्मा कीदृशः अलयः लयो विनाशस्तेन रहितः सर
सिजैः केसमोदिता अलयः स्येकमेवोत्तरं प्रथमा बहुवचनम् अलयो भ्रमराः नव शत्रुः कीदृशः अपश्यत् श्रीः शयने
अदद्दनं अपश्यतीति द्राभोजनेन यस्मात्तः गतवत्सुधान्मकुलं कीदृशम् अपश्यत्ते नपश्यतीति ग्रयेन्तया केशि

वर्णद्वयेनवैवैकदलमुक्तं दलाष्टकम् सर्वान्तगायवर्णेनपद्मस्यात्कृतकर्णिकम् ॥ १९ ॥ पुरण्यान्मा
वद् कीदृशः सरसिजैः केसमोदिताः कीदृशः नवद्वैगनवद्वषः कुलमभ्यत्कीदृक्कयाकेजिताः व
ड्डालिः सलिलाश्रयः कथपुभोः कीदृक्कुत्रालेपवाङ्कूटः कुत्रततस्करादिकभये दत्रैभवेत्या
यशः ॥ १२ ॥ अपिनतदकीदृशानिगदितो मुकः पुमान्कीदृशः कस्मादिभ्यत्निकोशिकाभविक्ष
नः कीदृक्कयानस्करः हस्तीस्यात्ननकीदृशोवकुभटः शोच्चोरणः कीदृशः कीदृक्तः पुरुषः परामतिह
नः कीदृग्भवेहास्मकिः ॥ १८ ॥ अलयः अपश्यत् अरयः अवनः अद्वलः अगजः अहीनः पद्मजातिः

नाअरयः शत्रवः भोकथयजलाश्रयः वड्डालिः वडुआलिः सेतुर्यत्रेदृशः कीदृशः स्यात् अरयः रयोवेगस्तेन र
हितः कीदृशः अरयः आक्षेपवाचीशब्दः कः आरे अश्वयं क्वचकस्मिन्नरेनस्करादिभयं न भवति अरे कपाटे ॥ १७ ॥ अ
पिनेत्रवक्त्रिः कीदृशं अपोजलानि अन्योत्रेयस्मात्सदृवं ॥

यः जलादिवर्द्धिवाउवः सक्तः पुमान् कीदृशो निगदितः अवेयः वेयहीनः भविकोशिकाउलूकाः कस्माद्विभ्यति अह
स्तः दिनात् तस्याभयः त्वया नस्कारः कीदृक्कृतः अहस्तः छिन्नकरः वद्धमदवान् गजः कीदृशः अगजः गजः पर्वतजः की
दृशो रणः शोभ्यो भवति अगजः गजरहितः परैः शत्रुभिरप्रतिहतः पुरुषः कीदृक् भवति अहीनः न हीनः वासुकि
नागविशेषः कीदृग्भवेत् अहीनां सर्पाणामिनो राजा अहीन इत्यर्थः १८ हे विषवैयद्य स्फुटं कथय पकृतः कस्मात् कः

काकस्येव पदं शालेय त्वं काकपदेमतम् तिर्यग्न्यो त्वेरवाभिर्गोमूत्रीद्विपदीह्यये १९ कुतः कः कीदृक्
त्कथय विषवैय स्फुटमिदं रिपोः कः कीदृक्तो भवति वशगः कस्य कलभः प्रवीणः सम्बोध्यः हे भगवद
कैरत्नवचनैः स्वरूपे तिष्ठति जगति महतीं कां गतवती २० नागदरतो नागदरतो नागतनयो नाग
तनयो नागरमणी नागरमणी इति काकपदजातिः ॥

कीदृग्भवति उक्तं नागदरतः सर्पभयात् नापुरुषः अगदरतः औषधपरः रिपूणां वशगः कः कीदृग्भवति ना
पुरुषो गततनयो न्यायरहितो भवति कलभः कः उच्यते नागतनयः गजशिशुः प्रवीणः सम्बोध्यः नागर हे चतु
र हे सभगमन्दरवदरत्नवचनैः कोमलः मणिरत्नो स्वरूपसुन्दरीति महती ख्यातिं जगति कां गतवती नागगा
गता २० ॥ रामायनमः ॥ ॥

युवतीन कृशांगीकां वदंति । अजन्मा जरारहिता अकल्याणी कीदृक् अशुभा शुभरहिता ग्रहाणां गतिः सम्बोध्यते हे बाल ज्यो
तिः शास्त्रज्ञ ग्रहाणां गति विचारः इति कथ्यते । अतएव विपरीत भावना वती ... योगः वदमन्यवे पनरतेनो चः की
दृग्भवेत् बलिशीवलि शमस्यास्तीति वडिशमस्यवे यन मित्यमरः बाल्मीकिवेशमकीदृक् लविलकः सीतासुतो विद्यते
यत्र तत् कम्पनरहितं वदतः स्थले यतेना पुरुषः देवैः कीदृग्गीतस्यात्रे उदिता उदयमासा गीर्वाणी सरस्वती शेषो ति
यो ललाटस्थो त्यमरः २१ पथिकसमूहः कीदृक् गमनिगमने विद्यते यस्य तत् कात मो हरति भादीमिः वक्रसेवो ॥

कामाकुयुवती मंगलवती कीदृग्ग्रहाणां गतिः सम्बोध्यते वदमन्यवे पनरतः कीदृग्भवेत्यामरः कीदृग्वालि ।
किवेशमकोत्तमः योयनेभरे रुच्यते कीदृग्नोनेकदापि शेषरहितवो ज्योतिके योषितः २१ कीदृक् कामकुले
तमोहरनिका किं चक्रसम्बोध्यते रम्या ... समकशालनः काष्ठयका कस्यादेजर्थे भवेत् किंतिमंगर वैरिलाम
रियोः काह्वाश्मशाने निकाल्माकीदृग्भवति स्मर्थं समपुनाकीदृक्वर्तते २२ अतरामसु माचारवलि
शील विनोदिता भुजंगमनिभासार कलिकाल मनोचिता २१

यते किं सारग्रैः स्वह्वर्तमानचम्पकाहृदस्य रम्याकाकलिका आदजर्थे को भवेत् आलवृमत्ययः आलज्ञादजेव
कुभाविणीनिकृस्मेन किं तिममूलमनः शाकटमरियोराह्वाकाह्वे अहे कुस्मशाने का विनाभूमिः सर्वे कीदृग्भव
तेस्मवतेस्मवभूवस्मयोगतीतार्थे नायुमरपुनाकीदृग्वर्तते पदे अजस्रं रामस्य अजरामो सुभानि यानि आचारवा
लिशीलिनानि ते विनोदिता आचारः सत्कर्म बलिर्देयग्राह्यो भागः शीलस्वभावः पुनः भुजंगमनिभासारस्या
सौ कलिकालजनः भुगमः सर्पः तत्सदृशआसारस्यसारग्राही ॥

योयेषांतथाभूतायेकलियुगलोकास्तेषामचिन्तायोग्यागोमूत्रिकायामेतद्देवकौशलेयस्मिन्स्थानेयदेवाक्ष
रंप्रथमचरणेतस्मिन्स्थानेतद्देवाक्षरंद्वितीयचरणेएवमन्ययोश्चरणयोरन्यथासर्वेषूत्तेःस्योतयोस्त्राप्योसमन्वयःस
मानः योग्यत्वज्ञातिः २१ एकेनाक्षरेणद्वाभ्यांवासर्वैर्दिग्जैतैःसर्वैर्वाउक्तैःसर्वतोभद्रमप्युतेनदिदेशस्फुरंयथा २४
स्यागेयान्तःकाउक्तःहाउहाकस्यागेनवरिपुहृदिकाआराचमेमभेदिकास्तनानोभूषणकेहाराःमक्तावल्यः उः ८

वर्णेनैकेनवाद्वाभ्यांसर्वैर्वासर्वदिग्जैतैः उक्तैःसर्वतोभद्रंतद्दिदेशस्फुरंयथा २४ कास्त्यागेयान्तकरुक्तास
वरिपुहृदिकाभूषणंकिंकुर्वानोवाकुःश्लोकस्यशब्दोवदतिवदस्यचोकावहेःस्यानशत्रूभृंगारीको
दृशःकारणशिरसिभयाद्गमगमामोतिसनाकोद्यनार्थोभियायीशिरसिशिरसिकौसुध्यनःसंमहत्य २५

वी
ह्रा रा

श्लोकःह्रारावीह्राइतिरावःशब्दोस्यास्तीतिकःशङ्खःस्वंशोकंवदतिवदद्ह्राह्राविषादस्युगतिंक्षितिकोशःअहेःसर्प
स्यस्यानशत्रूकौवीपक्षिणोमयूरनाश्लोकोरिस्स्यानवीर्याविति पाठेवीउस्वस्वबोशिवकास्तेभृंगारीकःह्रावी
ह्रावोस्यास्तीतिकासेनारसिभयाद्गमामामोतिश्चवीराश्चूररहितादानार्थोभियावीकःरालादानेशिरसिशिरसि
संमहत्यकौसुध्यनःअवीमेषो २५ ॥

नोऽयार्थिनोनीकीदृक् अवीहाग्रपर्द्दहावंहायस्याः साङ्करायेप्रायशः कोमदकरो भवतिसाइव्येअसावुड्डुपतिसं
ह्रोतिस्थितेकृस्मिन्भेदो भवतिराहोग्रहविशेषेमुरारेः प्रेयसीकाईलेत्सीः अलविसोवीहनोकोलः वीपदितोग्रथोऽ
मगरूडोऽयखेटिकःहीवायवधूः कीदृक् वीहावयः पतिराललपूईहावोह्मायस्याः साग्रविराभाविपुन्कीदृक्भ
वतिवीहाविगतोऽहावृहायस्याः साचेपापुनेवभवतीत्यर्थः वीरेसुमरे ऽ्राजलेनद्भूत्वावेतिसमरेनिभेयाः केवी
राः स्तागतोकेयातः वीवीगतिप्रभंजनयोः ड्रोहाड्गतोसवेतोभङ्ग्जातिः २८ प्रतिलोमोव्युत्क्रमः अनुलोमोऽनु
कीदृक्लोयार्थिनीसीभवतिमहूकारःप्रायशःकोऽस्याप्येकस्मिन्नन्दापतेसोनियतमुड्डपतिः प्रेयसीकामुरारे
विरामोनोत्यहतोयोऽड्डुहिणमुरभिदः कीदृगाखेटिकहीकीदृङ्वाविराभासमितिगतमयाः केगतोकाः
स्वयान्तः २९ वीह्ररा: सर्वतोभद्रजातिः प्रतिलोमानुलोमाभ्यामुच्चारणागतागतम् मध्यवर्णे विलोपे
नतच्चानेकप्रकारकम् २७ वद्वलभसर्वेवसामुभवतिकीदृशः गोविंदेनानतिदिप्रेनन्दवेयमतिकाम
वेन् २८ दीनाहीयत्नादलिप्यकाग्राहालेलवकेमेषिमलिकावनान्यकारैनिःशंकामोदतेकेनवन्यकी २९
नारिकेरजा अनुरसरनरेन्द्रस्तूयतेकाशिरोभिस्तनरपिम्पविवस्वेकोऽतिविस्तारमेति वदतिकमलयोनिः
सेव्यतेकेनपुष्पं मधुरमसृणमन्दह्वीकाभवेत्स्नलस्य १० मालिकाकालिका ॥

क्रमः ताभ्यामुच्चारणगतागतंभवतितच्चमध्यवर्णेविलोपेनानेकप्रकारकंवक्ष्यमित्यर्थः २७ हेवलभवद्सा
धुःकीदृग्दीनरदोऽहीनामनतानिगोविंदेनशकटेत्विमेनेदृग्हेकाभवेत् यतेदीरनही २८ लेलवकेयत्नादलि
प्यकामुषिमलिकामधीयाचीनारिकेरजावनान्यकारैनिःशंकावन्यकीरेरिणीकेनमोदतेपदेजारकेलिना ३
वपतिस्त्रीउया ९ देन्यादेवलपेः काम्रूपीभिः पार्थतेमलिकामुक्तपटेकोऽतिविस्तारमतिकालिमाकृस्मते अलाव

दीप्तपुष्पकेतसेवासेःकवसन्तमलिनायमरोणकमलस्य कामयुगमलसहशी
कामवेनेनालिकामयोर्मिदं: २

वि॰मु॰
टी॰
२१

कुटिलावक्राउज्ज्वलाचप्रभायस्यतत्तथाभूतंहिमांशुखण्डंहृत्काअस्यकीदृशंभवेत् हे शुभ्रमंदशुभ्रवदनाभादीप्तिमिप्स
दल्कवल्पमित्यर्थः पद्ममध्येस्थितंवर्णंविहायवदेतिशेषः जिनोवुद्धः किंनकरोत्येवपदेदगर्भकपदेसामर्त्तमद्रो
भगवान्मारजित्लोकजिज्जिनः इत्यमरः कुरोतिकिंपदेभंदकल्पासमित्यर्थः ११ वनेषुआम्रवृहत्तावसन्तमाधवकी
दृशाःकोकिलेनशोभन्तेकान्तगिरामनोहरवचनेनमध्यगतंवर्णद्वयंयस्यमात्रावदेत्यर्थः तवहिप्सिकाकारावं

हिमांशुखण्डेकुटिलोज्ज्वलमभिमवेदग्राहमवरस्यकीदृशम् विहायवर्णंपद्ममध्यसंस्थंनोकिंकरोत्येवजि
नःकरोतिकिम् ११ दशुभ्रम् वसन्तमासाश्रवतेषुकीदृशाःपिकेनराजंतिरसालभूतहः निरुस्यवर्ण
द्वयमत्रमध्यमंतवहिप्सिकाकान्यतमातिथिश्चका १२ कान्तगिरा गतमस्यागतज्ञातिः आवोमध्येनथा
लेवावइलेवर्णज्ञानयःप्रकहिंस्याद्योयत्रवर्पमानोदूरेहिंतत् १३ किमनन्तनयाख्यातपादेनखं
गमाख्यजगतोलोचनानन्दकेनवलिवानामये १४ खञ्जनाः उःस्थलकोत्रपयोधराविनाविभातिस
वोधयमादृताशनम् वदंतिकपन्नमभवंजनाःफलंतिकिंगोउवभ्रदरोपम् १५ नागरंगम् ॥

दिशालाअनन्यतमाकातिथिरलिगाकाष्ठूर्णचंद्रमासी १२ अनन्तनयाकिमाख्यातंखंनेभःपादेनखगंस
म्बोधयहेखञ्जशरदिकेजगतिनेत्रानंदविस्तारयेतिपदेखञ्जनाःखञ्जरीटः १४ अत्रस्तनंविनाकोवृद्धोविभ
तिनापुरुषःअजनेःमाहृताशनेहिजिह्वमामनयसहेनागजनाःपन्नगसम्भवंकेवदन्तिनागरंगोऽवधा
उदरोपमंजठराभंकिंफलमस्तिपदेनागरंगंफलविशेषः १५ ॥

२१

नीचस्य गर्विताकारी कः राद्ध्ये आदावतरद्वयं दत्त्वा वद तन वनवासिनः के भवन्ति शवराः पुलिन्दाः भिल्लाः १६ कः सा
नुजः वनं गत्वा नैकषेयान्निकषाम्पश्याञ्चात्मसाज्ज्ञ्रयान रामः रामचन्द्रः मध्ये वर्णत्रयं दत्त्वा वद रावणः कीदृशो भव
ति पतेरात्मसोन्नमः रात्तमप्रेष्ठः १७ कम्भियोगिन्यापुवन्या गणे वमाणुनि फलानि पन्ने लवलीलता विशे
षः अन्ते वर्णौ विधाय वद सीताप्रियां कया भवेत् लवलीलया १८ लोके त्रयं पुनाति तिनयाविधाका विस्लोः

प्रायेण नीचलोकस्य कः करोति हृगर्विताम् आदौ वर्णद्वयं दत्त्वा ब्रूहि के वनवासिनः १६ शवराः सानु
जः काननं गत्वा नैकषेयाञ्जघान कः मध्ये वर्णत्रयं दत्त्वा रावणः कीदृशो वद १७ रात्तसोन्नमः पत्नी वि
योगिनी गणे स्थूलपाणु फलानि का वद वर्णौ निधायान्ते सीताप्रियाभवेत् कया १८ लवलीलया वि
श्लोः काचलभा देवी लोकत्रितयपावनी वर्णौ वा येन योर्दत्त्वा कः शाङ्गस्तल्पवा वद १९ समानः आ
दौ मध्ये तथान्ते वा हीयेनैव वर्णजातयः एक द्वि यात्स्योयत्र हीयमानात् रहितं ५ वसन्तमासाय वि
कासि राजते वनेषु किंवलभ पुष्पमच्यताम् विहंगमं केवपरिस्फुटादारवं वदन्ति के पंकजसम्भवं जनाः
५१ किंपुकम् ॥

प्रियामालक्ष्मीः आद्यन्तयोर्वर्णौ दत्त्वा वद कः शाङ्गस्तल्पवाकस्याधारणवाची समानः २१ नीच मानान्तरजातिः
केवलभञ्च्यतां त्वया वने वसन्तमासाय किंपुष्पं रिकोसि मफुल्लेसज्ञा जानै किं शुके पलाः शाकस्य मे जनाः क
थ पतिलणस्फटादारवं वदेति पदेषु केकीरम् पंकजसम्भवं केवदन्ति पदेके ब्रह्माणम् ५१

वि॰म॰
टी॰
२२

कस्मिन्नुदिते कुलटानयोर्निद्रा हिमकरे चंद्रे कस्मिन्नुदिते सति मलाढ्यं भवति मकरे मत्स्ये कस्मिन्नुदिते सति शङ्कुपला
यते कैरिह स्तेकिं यदंहीनसम्बोधनवा चिरे ४८ अतिसायवोः ग्रतेसम्बवां छया यावनेषु कस्मैस्पृहयन्ति तपमेनय
श्वरणाय अत्रनतेन मन्नास्यसेवक्षशयोः मिलाषोयथानेतेतिमध्यमानतपद्वातपस्विनो विशेषणं भोः इहायवर्णाहिनय
निरस्योच्यतां सत्वमकारभावः कुत्रस्थितपदेसकारे ४९ कीदृक्नरः प्रायेणानिखिलकलाज्ञानातिनागरिकः न

22

सम्बुध्यतेकुत्रनयातिपांसुलासम्बुध्यतेकुत्रभयंभवेजलात् सम्बुध्यतेकुत्रतथाम्बुपातयोः सहीनसम्बो
धनवाच्यिकिंभवेत् ४२ हिमकरे नयस्विनोत्यन्तमत्रासंलाशयावनेषुकस्मैस्पृहयन्तिसत्तमाः इहाय
वर्णाहिनयेनिरस्यभोसदास्थितेकुत्रचसत्वमुच्यताम् ४३ नयमे शुकस्य कीदृशोवेनिमायेणसकला
कलाः मध्यवर्णद्वयेहित्वा ब्रूहिकः स्यान्मरालयः ४४ नागरिकः सुगन्धिवक्त्रायिनसीमुसोदृढैर्नि
नन्दिनीमानने केविकासिनः विहायवर्णौ पुनरोत्तसम्भवान् ब्रवीतहेः कुत्रसदास्थितेवद ४५ केसर
द्रुमाः॥

गरोडवश्चतरान्यर्थः मध्यमसमस्तरहयंतमकावटदेवाश्रयः कः नाकः आकाशे त्रिदिवेनाकस्तु अमरः ४४
नितम्बिनीनां कामिनीनां शोभनगंधिवक्त्राः पिनेशीधुमद्यं सोत्सवैः निकाशविशे
षैः केविकासिनो भवन्ति केसरद्रुमाः वकुलद्रुमाः अन्तगतौ पुनरोः
नरांतमकावटकेशोः कुत्रस्थिते केमस्तके १५

22

यजमानेन स्वर्गहेतुः कः सम्यग्विचार्यते यागविधिः आद्येन योधेयौर्णौ त्वं स्तावद गोत्वं कुत्र स्थितं पंचेगविपदेपद
त्ववद् ५८ अन्योन्यपरस्परमन्तरे षुवर्त्तनशीलपवेशीलया जात्या मूखलावर्यं परस्पृक्तः मूखलायाः यरवर्ग याव
नाविशेषः नेथ्यकान्तरिनयाग्रन्थिमाग्रागपाशइति ५७ रूपविनेष्टमतिन्दमिह किमसिलियः चलेड़ु
गंधवापयः द्वीरंपयोमनु वेत्यरः भटस्पृष्टमः सम्बोध्यते किं हेयमो यधरणीपुरोगिरिः ब्रवीति अजीर्णः सम्बोध्यते किं
हे यरपर्वत हे रसलोक जीर्णनीरसइ निमसिद्धः हरिर्वदन्ति हरेणामृगको जिनः हे समसयाल भ्रपामहवतेमा

यजमानेन कः स्वर्गहेतुः सम्यग्विचार्यते विद्वात्यायन्तयावर्णौ गोत्वं कुत्र स्थितं वद ५८ यागविधिःही
यमानान्तरजातिः अन्योन्यान्तरवर्तित्यापकान्तुरितयानथा मूखलावर्यरस्पृक्तो ग्रन्थिमाग्रागपाश
कः ५७ पवित्रमतिन्दमिह किमिह किं भटामन्त्रण ब्रवीति धरणीधरस्य किमजीर्णः सम्बोधनम् ह
रिर्वदति कोजितो मदनवैरिणा संयुगे जनवोतिननकः शिखंडिकुलना एव वाञ्छनम् ५८ यमोयरसम
यः भवति मपिनीकाजोसेनाङ्कयायाधभूषणं वहति किमहिः मुग्धकीहकुसुमसमुद्भवम् मन्त्रतिम
रे वैरी वीरत्वया वद किं कृतः कमलमुकुले भृंगः कीदृक्विवक्षमधुराजते ५९ परागरंजितः ॥

नः मयोहैत्यः नन्नमिश्रयेम मूदन्दमारमंकमलेति पदेपयोधरसमयः मेघावसरः ५८ युद्धेकामेनाजयपु
क्ताभवति पंचाउरूक्ष्माग्रधाभूषणं सम्बोध्यते हे रागसर्पः किं वहति गारविषंकुसुमभजावमुग्धकीदृक् रंजित
रंजनशीले रनागेरतिमानुः हे वीर वमहतिसमरे त्वया वैरी किं कृतः जितः भृंगः कमलमुकुलेपंचकुचले।
मकरन्दे पिवन्कीदृग्राजते पदेपरागरंजितः रेणलिमः परागः कोमलमेरणाविस्मरः अन्योन्यमूखलाजातिः

हे मग्नविज्ञाः कस्य विप्रोः किमाह्वाने भवति हीति पादस्मरणे हे नीपकदम्बकलोके परेषां किमपि कार्यं बाह्लोने स्थैः
न कुर्वते के परे शत्रवो न्येवावदकास्मर्णी वेदवन्तिरा कास्मर्णमासी स्मर्णीरा कानिशाकरे स्मरः म्लानचक्षुर्गते का वह्नः
लोकः पृच्छति पिपासा भवं विषमे कष्टं काप्नोति हे कारणानीरापकारेण जलराहित्येन ५१ कश्चिद्वक्ति समयकृ
ल्लाम्यहे हे सुभट ब्रूहि भवतः स्म्भुडिः का हे वीरमातः प्रमाने सम्भवडे विहंगमे विपने कीदृग्भवति रविरवः शाह्री।

आह्वाने किं भवति हि तरोः कस्यचिद्विप्रविज्ञाः मायः कार्यं किमपि न कलो कुर्वते कैः परेषाम् स्मर्णीचेद्वह
निवदकास्मच्छति म्लानचक्षुः को नोदत्याजनितसमभयं कष्टमाप्नोति लोकः ५१ नीरापकारेणः कास्मम्भु
डिः सुभटभवतो ब्रूहि सल्लाभिसमयकृता नः कीदृग्भवति विपने सम्भवडे विहंगेः लोकः कस्मिन्प्रथय
ति मदे कानदीयोजयति जीभायो लोके स्थितमिह सखे जेनतना कीदृशेन ५१ वीह्नारमे विना गोष्ठी।
विदग्धजनवत्सपि शोचनीया कीदृग्भवेनराणां रश्मिपुकामदास्ति दुर्वारदर्पदलिता मरनापकापि की
दृग्यकारि सुरशत्रुचमूर्गेहेन ५२ ॥ ॥

विपते पत्र न तु लोकः कस्मिन्ननिमदं प्रथयति हासे हास्मरमे नदीयाजयति कामे नाऽह्लोके कीदृशेन जले
भ्रलसर्वे स्थितं पदे वीरहर्म्ये विना देवालये मे विना ५१ प्रकान्तरजातिः चतुरजनसुतापि कीदृशी गोष्ठी
शोचनीया कविरहिता हर्यंकिरणो शुभदा कान्तिर विकरता स्वामिकानि केन दुर्वारदर्पाऽडनिवारमदायै दै
त्यास्ते दलितस्वाहितो मरनायकांऽशो यथा सान यथापि सुरशत्रुचमूर्दैत्यमे
नाकीदृग्यकारि पदे नारकविरहिता ५२

संगतनयः कीदृशः शत्रुभिरहितः गतनयः नष्टनीतिः श्रुत्वा इच्छति इह किं पवित्रं देवनतनीव गव्ये ज्ञाता हिय सौ
यः पितालनकारपादः स्वज्ञाहकुमाननैः कथमन्तः यत्स्वं गतनयः विगतानां गानि यस्य सर्वांगस्य स्यतनयः उ
उरसर्थः नागपाशन्नातिः ५३। संस्कृतप्राकृतादिभिर्भाषाभिर्यद्विभिन्नं स्मान्नतं तमंतम्मिश्रितं वदति एकभाषसंपुट
मिति नाहयपस्यमहतोपि जलराशेस्तस्य किं कीदृशं न स्यात् कं तलमलवालवनरहितं नवीन मणिक

कीदृक्कुवैरभिहितो भवतिति हितोशाः इच्छतन स्वरदृ किं विदितं पवित्रम् विक्कित्रपाणिावरणोजनको
यदीयस्मा हकुवैरभिहितः स उभात्कथं स्यात् ५३ संगतनुयः भाषाभिमिश्रितं यत्स्मात्संस्कृतप्राकृतादि
भिः संमिश्रितं दिक्षान्ति सम्पुटं नेकभाषया भाषाभिमिश्रिते किं न स्यात्कीदृशं महतोपि नाहपास्यनलरा
शेः हिनमणिाकरस्यफसनयलिवडकोकिं गोसे ५४ कमलवाणम सतिमिहितमंबुकीदृक्कोच्छति रो
रोगीति शास्त्रकिं भाति गो कोनं गोवदन्ति मृगाः योगम्येकोरसायणाः ५५ सुविसामममिरेणा ॥ः

रस्यप्रानशति वुडंकिं भवति प्रत्यक्षयदेकमलवाणां कमालानांवनमिमर्षिः ५४ कीदृग्जलकपहितं सुवि
नवधंतेवयः पलितोायत्रतत् रोगीइच्छतिति शास्त्रकिं बाति हेमामग्रमेरोगस्तेनमहवर्तमानभनसेतेम्र्गोवा
क्लिष्टनेगोहरहितः कोक्षियणाहेहरेणाइः कामः कीदृशेन रविणागागनेगम्यते प्रविसामममिरेणा सुविश्राम

समरकलितं ५५ नमस्कारस्तव ॥

विद.
टी
२४

देवसीनाः गजाः कीदृशाद्गिरिगजाद्बिभ्यति सरदान्सदंतान् इदानीं पृथिवी कीदृशेन नृपेण राजन्वती शोभते अवनार
तकेण प्रावः वर्षाकाले गिरितटी कीदृशी विद्वाद्वाग्रिहिता जलेकः कंपने अहिः शोषः अक्रम्य आकेवलिते
मति च नान्यपदिने कीदृशे स्यात् विस्तमामगं पिविद्या स्तभवे केवदंति नेत कारल्ल तु लसा मांदे ता इति अनिल
घुवाविकिं पदे अण स्तजनो जनेस्तवयति कीदृक् विस्त्राल्म मनाः संस्कृतमायभ्रंशः ५७ अन्तर्थस्तं कि मातुः

मायो विभ्यति कीदृशाद्गिरिगजा वल्लमहीध्या गजाः सध्वीसत्य तिकीदृशीन्दपतिना राजन्वती राजते मायः
प्रावृषि कीदृशी गिरिनदी पतेवकः कं जले मज्जत्ते पति मेचणि अत्रदि नेमाद् मेरो केरि हम् ५६ अर
सवननाविदबाहिरं क्तन्ते कीदृशमंद्रू स्तभवं केवदंति विद्रामः अतिलघुवाविपदे किके रसं सप्तण
महोपजगो ५७ किंभूभमाभूमायः के शविनर्श्व काहरे दयितां किंभ्रंशवाक्रू सिनिशि भाकोल स्वर
वीलयुलिमानाम् ५८ शमलकम्मालंभे कः स्वमेर मसतः इति विख्यातः पृच्छति स्फुरवहमिणः अ
हिणवणमलीलणोयुसाकूणो केणाउजलद ५९ कलभवणा ॥

शोके पाविकारं पुनः कमाकूः अलके नूर्णं कलत्ते हरेः कादयिता मालती मः अप्पावाक किमलेरा त्रेकसि
मोक्षिः भेनतते वीरपुरुषाणां कोरो वने पतेसमरकर्मा रम्भः ५८ लमे रमसतः कारिणा वइति मसिहेः कः
कलभः हरिणः पृच्छति अभिनवा नगरी असाधोः राज्ञः केनो हिजने पणहेमग
पतेकारभयेन ५२ संस्कृतपैशाचिकम् ॥

२४

सर्वकाष्ठायां प्राचीदिशि प्रतिष्ठितानन्तर्मूर्तिर्यस्य तथाभूतस्यास्तरणाग्रस्य रसस्य रवेरुपमानमात्रं कोपाहरणं को यरस्तकिं स्यात्कपिलपुत्रे सगरस्य राज्ञः पुत्रैस्तरंगाश्रुयविशङ्कि: त्वरणेन मरणं प्राप्तं पदे कपिलमुविवनमित्यर्थः ९० मेघाः कं मीणयंति चातककोटकेन्यसमगाम्लायते कान्तं त्रस्तशिरो यराशीवाकंपमे कंशिरः रुद्रशिरः कीदृशं भवति पदे तजगंगातरंगम् ९१ सस्तनमार्गपिकमयस्थमोवर्णाः कः प्रकारः जलधिस्तुतालक्ष्मीकृपश्रीकसदीचादिसंज्ञकंपा

कोपाहरणं किम रुणाग्रसरस्य सूर्यकाष्ठाप्रति ष्ठितनोरुपमानपात्रम् यत्त्वसोराम्बरणमरश्रस्यरा‌
णापुत्रैः क्षितिं पयसपहितगंगमार्थम् ९० कपिलपत्रे कं मीणयंति जलदाः सम्यकोहकालायते स
मरात् यत्रे शिरोयुराकिंरुवशिरंकेरिसंसोढ्ट ९१ वानकृकान्तोकृम् कोवर्णायः कृजलधिस्तुताकंच
दीचीदिसंज्ञमासुर्वु ङः कमजपदसौनाकिंकैः केक्रियंते श्रामेथ्योविः कथय विदितं किंपदं हेतवा
पिजानन्वेपरः यमहिलासाविश्वेलोरः कोस ९२ अपचेमारेवादावेहि ॥

ङः अवंममाहारविशेषे अस्तौत्रु ङः कमगयन्मारेमदनंनाकिंकैः केक्रियंतेवादाः यतमनिपदपरि
ग्रहाः विः पती श्रामेश्राः वेपतिनू कथय किंपदं हेतवाविविदितं हिहिहे ना
ववधारणोरस्यमरः यास्त्रीततिनमेति सापि कीदृशं वक्रिपदे
आपेहेसगिवचम्मारंम्दैगवादावेहिवादय ९२

वि॰मु॰
टी॰
२५

नरवाचीशब्दः कः स्यात् नाशम्भोः कृशलैलोकोक्तः अश्नीमर्षी सम्मद्रद्धरिः कामरुद्धारके सखौ पीवरः कैवर्तश्देमबुक्ति
तिस्थाली कार्यो यस्लाकमर्थैं किं नान यमि इतिपः सुक्षः शुभदः समवनसमरं कीहक्शोदर्दाति हे भारनाक्षीके भारहे मतेः
नाक्षि कुम्भकारः इत्यर्थः संस्थानलोकिके ९३ मन्दाचलगहनकृलारमध्यस्लब्धेदेकोनि वसति शरभः वराहवर्गः
सहाज्ञेनेन योऽङ्कुकान्तिकेयः कीदृग्भूत पदेसंरभसः सहर्षोयः शवराहेवः किरातष्ठ‍ुङ्गमाग्रः श्रेष्ठः ९४ ।

शब्दः कः स्यात्सुहृच्वचनेकृशलैलोकोक्तारः कामम्भोयेहंरिस्तद्धरद्धीवरः सुकृतीदम् कुसुकीकृशलोश्र
णसिणरः हकीशब्दम्मारब्धेनोपुक्लिलामपुणिपुमिसाउत्तरोंकिमहोस ९२ नाह्मीकुम्भार कोनिवसारस्ल
ब्धेदमद्गिरिगहणकेस्त महामि सहअज्ञेनेनज्ञोन्नेसिहिगमणोकरिसेङ्कार ९४ सरहमवराहवग्गो
कोहरङ्गाणपुरोमग्गणग्गजवणसल्लाहणीअमकअचउचडन्तिणसुड्डुआसणकेरिमाकुहंमि स
रसबहुआ पाणिग्गहणनिअमणसोहरकेहिंपीएउपरुसाहसवटविवीरयारविनवलकेहिंखणिए
परु ९९ सगंगणेहिं ॥

गणयौवनाभ्यांस्माद्वयीयस्यपत्युः मनः काहरति सारसवद्द्यासहश्वबसकाकृत चटदेविशब्दाकृतागनः की
दृशाः हिंसः पदेसर्वपङ्गताः शुद्धमाक्रान्तिकम् ९५ पाणिग्रहणनिवसनेकेः सहितंशोभतेसमरङ्गनेः
सहस्रागैः हेवीरसाहसवर्तिनात्वयारिपुबलेकेषुरवणेनम्
पदेसमरागनेषुपुङ्गाजिनेषु ९९ ॥

त्रिभुवनेष्वेषमयाप्रश्नो विधीयते रसिकानां तच्चाटने केन क्रियते नीरसराय नीरसरावेण भुवनाभिर्मन्ष्यैः केवो
हिजने पदेनीरस्रुप्तेन शरावेण ९२ मुद्रापभ्रंशो स्तकरो मेघे शब्दविवेकेन हताः सगरस्तताः भोवराहकपिलेन म्।
निन्ममेघोपितेस्तकरेशब्दनिजनः केनपातालेविशानि स्वबलाहकमेघविलेन रभेण ९३ श्मशानदेशपराणीय
रणीयवलो ज्वलैः केः शोभने नरकलेके मेन ष्याख्याभिः निरयस्परतपालाः केः परिविष्टिताः भवंतिपदे नरक

रसिस्त्रहके ए स्वाकण किंजः ज्ञवर हमाणस केण रविजः निसिपेलोश्रावणकेणसरज्ञ १ पञ्चयय
हम ह्रनि ज्ञ श्रसमजः ९२ नीरसरावेणा स यलो मेहा पुष्प मेहा विनस पल्ले केरा ह्यासमलस्पाकेश
जाणविसर यापुलम् ९९ वलाहक विलेन यवलज्वले हि केहिं सो हयपराणीमप्रानदेसस गि
रप्रसर खबालाकाहिं परिवेढयाङ्गनि ९५ णलकलके पेरिगुब्द रक्कणागवनि कमरोखणे।
को हिं कज्ञायपिस्मकेहिं समंफलतिलिहिपकतारे १० श्रहितवकेहिं ॥

स्यरकेः दुर्गतेः मुद्रयेशाविकं वैरीशब्दति गगने क्रमेलोमेघः केराजते हे श्रहितवकेहिं बकपदिभिः।
काव्यान्ये ९९ कालक्रमात्यपिकैः समं नफलं निपदे श्रहितवाकैः शाङ्गारे
पिनकेहिंसमगच्छेति निहिंनेकयारे पिरतिपादेसग्यान्यपिक्रता
निनिश्चितेकैः समर्थ्यते १० उन्नरंजदेव॥ ः
॥१०८ ॥३०॥

वि॰मु॰
टी॰
२९

मो किन्नुवद महत्तमो निधने युद्धे हन्यमाना किं याप्य जगम्भनिष्ठुरस्य सेवन्न स्यात् धीमते भजति विषमरणे कठिने संग्रामे
पापलोका घोरं नरकं दुःखशतानि प्रकृष्टपापानि भुक्त्वा किं प्राप्य मोहान्धकारगहने लभन्ते पदे विषमरणे विषम
भजिते मोहान्धकारलाभः ३२ मुग्धमागधिकं सन्ते लीयानि ह्वाविहङ्गलान ज्ञानानि साकीहग्वचने स्तनावदस्य
मपीलायसलिलसमर्षमाणो यतेकाहिन्यमन्मूढे वा षीडयति सविलासी कीहग्वचने पदे सन्तैलिकः ३३ मुग्ध

पुल्पाणि किं फटवणो निघ्नते हन्ताराणा अभ्यासनेऽफवनि चेकयहत्तनणास्स भो स्याण घोरनरकुः खमपा
ऽपावाप्तो मोहान्धकारगहणाल्पकिं फवेति ३४ विसमवणम् जोणीआणाहणिदं भिभलिमा कोमवि
म इवो लरसं भलिजो निलसरावपीडेघाणिकी सकहिज्जरसो विस्सगी ३५ सन्ते ली पतावुनापि
दिक्मात्रं मयाना दर्शितं मया येन येन हि हृष्यन्ति मनस्विना सत्त्रज्युतामः इति धर्मदासविरचिते वि
दग्धमुखमण्डने तृतीयः परिच्छेदः ३ व्यक्तीकृतमकमप्यर्थं स्वरूपस्यार्थगोपनात् यत्र बाह्यान्तरावर्थौ
कथ्येते सा प्रहेलिका ४ साहियार्थीव शाब्दीव मथ्यो नाशब्दशासने आर्थीस्यादर्थविज्ञानाच्छाब्दीशब्दसमा

लौकिके संपुरुज्जातिः मया धर्मदासेन पथापिकृत्वा मर्माणामेकदेशमात्रं कथितं प्रपञ्चेनतो ये न लक्ष्याणि
तत्रज्युतानीभणनाम् तृतीयः परिच्छेदः ३ यत्र प्रश्नेकमप्यर्थं मकवीकृतमवाह्यान्तरावर्थौक थ्येते स्वरूपार्थस्य
निगूहनात्सा प्रहेलिका ४ सा प्रहेलिका द्विधा द्विप्रकारा शब्दशासने प्रख्याता प्रकारौ दर्शयति आर्थी शाब्दी च अर्थवि
ज्ञानात्स्वरूपौ दर्शनात् आर्थी पुनः शाब्दभेदतः शब्दविशेषतः शाब्दी २॥

यो वदनतरुणाकरेऽश्रालिंगितनलस्थानितम्बस्थलमाश्रितः तथा गद्गदणं वृद्धानोसन्निधाने पिकजूर्वीरेवारेवल्ले
वविधः सतावहूतोनभवतिकिंतपानीयकुम्भः बाल्याधीभर्तामध्यार्थः कुम्भः १ आपाएडुसमन्तात् सितेपीन
कठिनेस्थूलकठिनेघनेतलाकारेस्तन्द्रे पव्येभूतेकिंहृदेरपिसवृधोभिरोपसस्पृहं यथास्यात्तथाग्रस्तेरन्यधेमा
क्रष्यते वाग्र्थ्यार्थः स्तनयुगलं मध्यार्थः पक्वबिम्बफलम् आधीनानि ४ हेद्रुवीरवीर्यवत्वपिसरुधिक्रुडेस्ता
निमपन्नहृदयेपामविशालानान्ताकास्यात् शातोक्तुरिकामणतरिपुपद्माकैकत्वपिपुनस्तहेसतिमेवाय

तरुणालिङ्गितः करोऽतितम्बस्थलमाश्रितः गद्गदणं सन्निधाने पिकः कूजति मञ्जुकुम्भः १ पानीयकुम्भः
आपाण्डुपीनकठिनेवतेलसमनोरमम् कोरणाक्ष्यतेत्वयैकिंवृहैरपिसस्पृहम् ४ पक्वबिम्बफलम् दु
वीरवीर्यसहृषितवयिपामविशालपाम्नासपन्नहृदयेस्वपयोधराव तस्थितः मगनपाभूसरोजहूदयेसेव
वायकृणरहिताबदनामकास्यात् ५ शातोमदारिमध्यापिनवैरिपुक्लानितान्तरकापिसितेवनितम
म् यथोक्तवादिन्यपिनेवहतोकानाभकानेतिनिवेदयाम्य ९ सारिका

वर्णरहिताकास्यात् नामेतिसम्बाध्यतोपदेस्त्रीकिंभूतामास्यामाक्रुस्तापदेमसकृताडुमः शोभनेयस्य यस्तत्र
रतीतिपदेसशोभनोपयोधरौस्तनौयस्याः सा ४ मकारं दत्तातीतिमदारिकारमध्यवर्णा अथवा मदारिम
ध्यापिशत्रुमध्यापिनवैरिपुक्लानितान्तमतिशयेनरक्तापिसितेवनिस्यंबद्धेवपञ्जरेकान्ताककारान्ताय
योक्तवादिन्यपिहतोनभवतिसाकास्यादित्याप्रतिवेदय उत्तरं सारिकासारिकानामेतिमाकाशे ९

विमु॰
टी॰
२२

णीरसः पुनर्बहुगुणवान्निःसंपरिभ्रमत्प्रियां नमिस्थलसत्स्निग्धतेऽभ्यस्तसतोः फलपत्राणि संति यो जानाति
स यत्रास्तो भवति गुणाढ्यः पक्षाणां मध्यस्थः कूपकोऽमुगुणवृत्तकारत्नमरः ७ यालोयकामसकलजननियाम्द
हैम्हैव्रजति पयानवैवैरिलोकस्य नारी भ्रमति त्वरीणं नवयतेवणेन मुच्यते त्वरेणैनेकाकिनी भेरितासतीनया
तितथाज्ञातीनसाकापासासारी उभयपक्षवृत्पयहेलिकाज्ञातिः ८ चतुराङ्गेननाकोगर्वपरिहारायकालसारा

नीरसो विमतबहुगुणवानुभयपरिणतरणिस्थूलहोनुभयरागिज्ञयणावपत्लपनमतयोग्यरजा।
पायेसोऽजस गुणाकरके ७ वंशरचलयासपलपिपावीजकृतववैरीलोग्रकृणीवन्नग्रमुच्चःरवण
पकलीनकृजाणकृगकृताःरणपिदी ८ पासासारी कालसारादिकगूढमनमारादिगूढकम् वि
दग्धातुर्विदग्धानांक्तवेतेदर्पणान्तये ९ अनेनैतमानिन्यादयितश्चरणो महागचरणयाः या
वत्यतितःसतयानत्वणमवधीरितःकस्मात् १० रजस्वलायतःअवलोकत्तैवयागुञ्जाफलवि
भूषणो निःस्वसोऽदिनेलग्नाकृतोव्याधकुटुम्बिनी प्रश्नशर्माक्रियातिपद्य ११

रिकेगूढंक्तवैनैरत्नलयः ९ सागचरणायामानिन्याश्चरणोःननयेकन्तेदयितः पतितः यावत्तावन्नया
मानिन्यानत्वणमवधीरितः मामास्पष्टाहरीकृतः कस्माद्यतो रजस्वला कालगूढम् १० व्याधकुटुम्बि
नीलत्रायाः कृत्वो गुञ्जाफलभूषणो हष्टा निःस्वस्य कृतोऽरेदिने लग्नायतो तत्तुत्रसहहस्तिहननेवलना
स्तिपेन मौक्तिकभूषितेनापयोधरेकयोदतः गुञ्जाफलभूषणो जातो ११ सारगूढंकालसारादिजातिः। २२

ईषद्धृतमुकुलितेभेजरितेहस्तात्तथाम्बांनिजमंवीहस्तांकेकेलितस्तेनमितोम्बनः सत्ताकारस्यगुणोहितः कृतः के
नापिकपितंअमित्र णोकेपुष्पितोस्याः प्रियतमः समेष्यतिअतः कारणात्तद्दर्शनमस्याः कष्टंजातम् ॥ १२ ॥ रा
हेघनदुःखम् ह्रयकृपापवषायुतिमेषाकांक्षितादायोहस्तात्तदति प्रोक्तेहेगानिः कुसुमेदर्शयित्वा प्रोक्तेकिं
मितिश्रावयोः पुष्पकल्पेनिर्मलेविपुले ॥ १३ ॥ गलतजातिः कुन्तीसूर्याजातः कर्णः अर्थात्कर्णयोः कृतोकु
ण्डलत्वेनकृतोगोकर्णोवदः श्रवणसमीपेयेनसः श्रुतिविषयः शङ्खः सपवर्गणोपशङ्खगणामाकाशेनदेवा॥

द्रष्टं नृपमण्डलेऽपिलिखितमसहिमाश्रविरहिणीमहेश्वराणामिदोकेकिलितरु स्वउपादायहर्षेकृतो ॥ ५२ ॥
क्लिन्नमणिमिसिक्तयेभिन्नवक्त्राद्दहतभिक्षुरिवांदेसिआकव्यारसीसकलोदोजाइकुसुमपारे ॥ ५३ ॥
कृतरविसुतगोकर्णः श्रुतिविषयगणवरीयरात्मयरः नरकशिराजगदखिलेविरमयादस
मस्तकव्यालिः ॥ ५४ ॥ इतिविसृतः ॥ ॥ ॥

धरेयस्यसः यदाहिपृथिवीमेवात्मानंधारयतीति यद्वापरात्मापार्वतीतांधारयतीतिधनात्मपरः इतिपादे
धनात्मानंजलमयंचेदधारयतीति नराणांकानिशिरांसिशिरसियस्यसः महानरस्यहरेः कंजलंगं
गाशिरसियस्यसः अस्मत्तक शूलरोगः तन्नामत्रिशूलंपाणौयस्यएवंभूतोमहेश्वरः अखि
लंजगदव्यात् इत्यर्थः ॥ ५५ ॥ अजाजस्यहरस्यगृहम् ॥

मिम.
टी.
२६
28

कुः मृष्टीयिपनेपीभीरिनिकुआगिरपस्तेप्यामिनः स्वामीमभुः हिमाचलस्तनः स्तनइनिस्तृगौरीस्तोभीएनानीनिर्मीः।
शम्भुस्तस्तनयनाश्रयाशोलोचनवह्निस्तेनदनस्तेनोऽम्बदागिरिराजस्तनापतिनयनवह्निदग्धकामसहृषः स्वस्ता
जन्मयघांतेस्वजन्मानस्तनूजाएवंभवतायेघांतेसर्पांस्तेएवमियंयस्यपद्गोजनेनग्रांशान्तस्तायेषांनेवास्वस्तानू
नोजन्मपृष्टामथोऽमेकामिमितिनइत्यनीतियः स्वजन्मभवः पावकः समियोप्यस्यवायोः सभोजनेनयेषांनेसर्पा
स्तानशान्तीतिनयाविधामपूराः भीमस्तान्जोजेनस्तांजनकोयोगोजोह्वदस्तंभजन्तीतिग्रजेनहृदस्थितार

कुम्भेन तृष्मीनयनाश्रयाशाद्ग्योऽम्बुदाद्दूरेऽहृषिकाले स्वजन्मभवदग्निमभोजनाशान्दर्यंति भीमान्
जगोजभाजः १५ विघ्नेत्वमहामात्यैर्विनाघंचाप्यहि भुवम् राजत्केन विनानाभ्यांस्फीतेन कृ
त्साजिनम्बरम् १६ ॥ ∴

त्यर्थः न्दयंतिकदाद्दूरं सणांमजुकानांहृषिकालेवर्षाकालस्तस्मिन् १५ अजमृगादिगृहकम् हेराजन्नमा
त्यैः मेत्रिभिः सहकल्याणं भुवं निश्चलंवंश्ये स्फीतमरवृंकृत्साजिनेचभेत्वकेनविनाककारेविनानाभ्यां
चविनानकारद्वयेविनाकिंभूतं कृत्साजिनं विगतोपनीतः घकारोयत्रतन् कृत्साजिनमित्यत्रककारन।
कारद्वयापगमेकृत्स्नाजिनत्रात्रिस्थितेसंघोरात्र्यमितिसिध्यतिहेराजमात्यैर्भवदेत्यर्थः १६

वानमृत्रीतिवानात्मपिलस्मिन्नशीतिः शयनेयमसः अरिवृक्षोपियतेअनेनेति अरिः सः महांतोः सर्वोत्राणायस्पृशः
महासीतिपादेमहानास्मिः स्वेद्रोयमस्मः ईदृपिनः लक्ष्मीप्रियः धीन्यद्विणापेस्यपेणाशास्त्रीनिर्वीहगहः अपारा
ज्यअग्राहू समूहः पानेचशेकस्यपानोकसीवीश्वाजो पानोकसीवाहूनगहेयमसः वाअलवहूतीतिवावी
होमेवल्लसेवाभायसमः अलमजालितमनः शाकटयेनसमपवंभूतोविसर्वेशपृष्याकर्मशमस्मविहरतोहे
रीकरोतु १२ पादाद्विगूढकम् वृद्धत्रिभुवनमयायतोविपदः सकाशात् नापाद्भत्तनकिंभूतोवृद्धः दयावान्

वानाहीतिरारिप्रोरेसर्वोस्तानाम्महासरीदृपिनः वीश्वायानोकोचावीहाभोषासस्तानाः १२ दया
वान्मयतः पृदः मवृद्धः कामलेशणः पापापहत्रिभुवनवृद्धः पायात्सपायतः १८ नमज्जनिक्लविद्वे
षेमीणातिजगतोमनः ययकः सपोः श्रीमान्निरंजपतिसज्जनः १९ हस्तोमयासत्रिवृत्तिशोद
पित्वागतोद्यमाम् भद्रेकल्याणिनीभूयाः माचीं पश्चिमामितिनिर्मलाम् २०॥

कृपालुः मयतः पवित्रः मवृद्धः कमलवदीक्षणेनेत्रेयस्यसः पापापहः इत्यन्वयः अत्र चत्वार्थं चरणे विधीयमा
नानि यवृद्ध्यादीनित्रीणि पदानि अवशिष्टचरणेत्रयेगमानिवर्तन्ते इति १८ पादगूढम् ययकः क्लविक
दाविशेषेन मज्जति गच्छति तोलोकानामनस्थित्रं मीणातितोषयतिसः श्रीमान् सज्जनः यः केवले विरंजय
तिसर्वोल्कर्षेणावर्तनेन रत्यर्थः इह्यापि सर्वं वस्माद् गुभिः पादगूढान्यादगूढस्य भेदो विवक्षावशात् १९ पीत
पादगूढकम् भद्रेकल्याणिनीसौभाग्यवतीभूयाः माचींदिशं निर्मलाम् अथ
माशयः मानहं सोत्रिस्वमोल्यकालपवफल नित्यमेरोदनेणस्तमित्याशीः २०

वि॰स्तु॰
टी॰
२९
29

दक्षिणपवनो हिमाग्रासमीलयति लोचनानि पथिकवधूः निपुणसखी पुनरस्याः कर्णे विवरं पिदधाति इतः कोकिल
शब्दे श्रुते जीवनसंदेहः कदाचिदस्याः प्राणा निर्यास्यन्ति यदि वेगतो भर्त्तके निहेतोः कर्णपिधानम् २१ अथ प्र
कृतम् स्तौमि जिनेन्द्रान् हृदयोर्थाय यः स्तौति जिनेन्द्रान् स्तवयोभीवस्तस्मात्त्व जिनेन्द्र भवतः अर्थे हृदयप्रसादयाथार्थे
भवति शत्रुव्याजाक्षहृबलात्कथितं तस्यापि योनिन्हवो गोपनेतस्मात् प्रकृतिर्भवति २२ बहुदोषहत्यादीनि
पदानि जिनेन्द्रार्थे स्फुटान्येव वर्धमानगाथा नेनाचानेव बहुवस्त्वारोदोषो भ्रजासमस्तः भुजवाहुमकोदोरित्यमरः॥

दाहिणपवणस्तिग्गा संमिलपलोअणाणि पहियवहूहिं णिउणसही तरणाय कविवराइ पिनिदहे
इ २१ स्तौमि जिनेन्द्रान् दर्थत्वाद्यथंमथेह्य योह्याजन् निन्हवाकथितं स्यापि शत्रुव्याजादपहृतिः २२ ब
हुदोषोगणधेसीगोह्नताजनपीडकः करोति विरथोलोकमल्लमाणमहोदयम् २३ सततमवि
तजनवमलोवक्रभयपापक्रियापरिभ्रष्टः इहकलिकालेकुपतिर्जातःस्वपरमदुःखकरः २४

गणनस्वरजस्तमांसिधंसतीत्येवंशालः गोर्धेनुकामरसोहनाजनानान्नादसान्योऽरुपनीतिनिः पदीरथ्याय
स्यैवंभूतः क्रमेणोत्तविपन्नेलोकेमानमहोदयमेपवित्र पुरकेकरोति विलोः स्तौमि जिनेन्द्रे २३ इह कलिकाले लेज
पतिः स्वपितीपतिर्जातः पतेकस्मिन्नपतिः सततमविहितानि रन्तरसद्गि जिनायेजनास्तेषांवत्सलः नैवावत्स
लायस्य अतिसाधुप्रियरमर्थः पतेताहशक्रियपापरिभ्रष्टः नष्टः पतितः इत्यर्थः परमत्यर्थंम दुःखकरः
पतेपरमेंदुःखंकरोतिवातः स्तौमि जिनेन्द्रे २४ ॥

२९

अयेराज्ञाप्रजाआनंदयतिराज्ञामध्येकेतत्रियेनंपरत्वभूः प्रजास्यानंदंतनोजनो इत्यमरः कीदृशोराजाप्रसन्न
वदनः रुप धनस्वः श्रीमाललक्ष्मीयुक्तः पुनः करस्यदंडस्यप्रचारेणसुभगः चंद्रपक्षेनिर्मलविम्बः शोभावान् कि
रणप्रचारसुन्दरः चंद्रभूपौ २५ सउमाधवः शम्भुः सर्वदात्वामव्यात् इदंतनुयोदेवोगंगांगौवभार कीदृशोमहेशः वि
नायके गणेशे आहितामीतिर्येनसः अव्यर्थः सफलोविक्रमोयस्यसः विष्णुपक्षे समाधवस्त्वामव्यात् योहेवोः
गंगोवर्धः गोवर्धनंगांभूमंचवभार वीणायादितेण नायकोगरुडः तत्रआहितमीतिः ययाविनायकदीनासएषाहि

प्रसन्नवदनः श्रीमान्नयंमामप्रजोदयः करप्रचारसुभगोभाज्ञानन्दयतिप्रजाः २५ विनायकाहितमी
तिर्देवोगंगांवभारयः सर्वदामाधवः सत्वामव्यादव्यर्थविक्रमः २६ सीत्कारंशिशिरयतिनिव्रलाया
स्यधरंतनोतिरोमाञ्चम् नागरिकः किम्मिलितोनहिसखिहेमन्तः पवनः २७

नमीतिः सर्वदासदातीति सर्वदः अव्यर्थः पर्यन्ताषींविक्रमोयस्यसः विक्रमत्वनिशक्तितेस्वर्थः असमर्थः
असमर्थविक्रमः इतिपादेशिवपक्षेः निर्बलः हरिपक्षेः सार्थविनागरुडखेनपतिणाक्रमोगमनंयस्यसः शं
करवात्वद्दैवोह्यर्थंज्ञातिः २६ काविलासिन्यानिवृक्तिकिमपिविनकैनागरिकः मिलितः सीत्कारंशिशिरयति
अधरंमोद्धव्रणायतिह्लादयतिरोमाञ्चंतनोतिसानामनिकटस्थमिहेसखिनहिनहिनागरिकोनमिलितः
किन्तुहेमन्तः पवनः हैमन्तोवायुः वायुरपिहिमसंसर्गात् नागरिकक्रियांकरोतीत्यर्थः २७

विम्र.
टी.
३१
30

कश्चित्केचित्प्रतिवक्ति जगन्मनो भवनविनेयमन्त्किं न तरुणी हरति की हृशी न तरुणी रुचिरो मनोज्ञः स्रो भवनः स्वरः
वर्णाः पदं वा यस्याः सा रसभाववती शृंगारभावयुक्ता मतं भूति कथयति न हि न हि न तरुणी न हरति मधुरशी
लस्तो न मम स्वभावस्य वाणा भट्टस्य कवेर्वाणी जगन्मनो नरति किंभूता वाणी रुचिराणि सरलानि मनोज्ञानि
वर्णानि ममीचीनाक्षराणि पदानि यस्याः सा रसाः शृंगारादयः भावाः स्थायिसंचारिभेदाः खेदनिर्वेदादयः तद्यु
क्ता २८ अपह्नुतिजातिः विनद्युकेष्व समस्तहल्लो हसानामदराणां पदवबोधनेन हि द्रुमहिन्दुमती त्यपि २९

रुचिरस्वरवर्णपदा रसभाववती जगन्मनो हरति तत्किं न तरुणी न हि न हि वाणी वाणस्य मधुरशील
स्य २८ स्वरेष्वविंद्रुयुक्तेष्व हल्लो पदवबोधनम् न हिंदुमदिति माहुः केचिद्धिंदुमतीमिति २९ मान
मीनाभसितासायाबुज्यादैत्यासितापियाः वाङ्गत्येनाम योगास्तानेहृतासामदर्शनम् १० त्रिनयनचू
डारत्नं मितेसितन्याः कुमुद्वतीदयितः अयमुदयति तु सहणा रुणानतरुणीवदनोपमश्चन्द्रः ११ क्रिया
दिकं स्थितेयत्र पदसंधान कौशलात् स्फुटेन लहसनेतन्स्यात्क्रियागुप्ता ॥

दैत्यासितामानसीदिकं यथा १२ मामसीत्या याध्याजानयन्तासां वाङ्गल्येनाम योगाः सेनियमनस्यादि
हृग्रंथेवद्याक्रन्तानासं ज्ञानीनां मदर्शनेन क्रृतमिति १० शम्भोः शिरोमणिः समद्वस्यमिनं कुमुदि
नीभर्ताकुन्दकुमारक्रनायिकामनस्वसहशोयं चंद्रउदयति ११ विंदुमतीजातिः यत्रस्थितमपिक्रिया
दिकं स्फुटेन लक्षनेपदयोजनचातुरीतः तत्क्रियागमादिकम् १२

३१

भोराजन् नवघनश्यामो यो निस्त्रिंशः खड्गस्तस्याकर्षणे तेन दुर्जेयः अजय्यस्त्वं आ कल्पं कल्पपर्यन्तमेतावद्वसुधाम
वरत्नपुडेरणैवड्डान्निहिषः शत्रून् यावत् यदा त्रवर्षणे लोकमध्ये मेवत्वं वने दूप अवेति क्रियागुप्तिः नवेति आ
शेभ्रमनः ११ एतेरमणीयाः सहकारद्रुमाः आम्रद्रुमास्तरवः काममत्यन्तं निर्वेषनीयाः प्रियं येषां मधुपीरवेति सस्फुटं
नेकैः पुंस्कोकिलस्य निनादमनोज्ञैः रवैः शब्दैः प्रकारभ्रमात् क्रियागुप्तिः १४ अयं वीरः कोयेन विदयानद्यो रवव
नेन वदनेन शत्रून् हन्तुं नाम न्यस्यान्यषेगः तथापि वीरस्यास्य धीः कत्रीं अखिलां मही रक्षयति धीरस्यान्यधीरा

राजन्नवघनश्याम निस्त्रिंशाकर्षदुर्जयः आकल्पं वसुधामेतां विद्विषोयाऽरणे वहन् ११ क्रियागुप्तिः पुं
स्कोकिलकलस्मेते निनादमधुरारवैः सहकारद्रुमारण्यावसन्ते काममपि स्त्रियम् १४ नकरोन्ननामरो
षेभ्यवदन्नपरुषेन हन्त्वयं शत्रून् रक्षयति महीमखिलां तथापि धीरस्य वीरस्य १५ शरदिन्दुकुन्दधव
लेनगविलयरतेमनोहरं देवम् येः सक्कतं कृतमतिशं तेषामेव प्रसादयति १६ शीकराराव सेवा
हीमसरोजवनमारुतः मदोभयतिपाम्यस्त्रीतिः श्यामसेरिवमासलः १७

शब्दस्य भ्रमात् क्रियागुप्तिः १५ तेषामेव पुंसां मनः कर्तृहरं देवं प्रसादयति येः सततं पुण्यमनुष्ठितं कीदृशं
हरं शरदिन्दुः शारत्कालीनश्चन्द्रः कुन्दः पुष्पविशेषः तद्वद्धवले पुष्पधनगः कैलासः सपर्वतः निलयं गृहं येन त
रतं सं मनोहरति मनोहरमिति भ्रमात् क्रियागुप्तिः १६ जवनवायुः पुगवाल्लायुः सरस्तडागं मदोभय निशी
कराणमम्बुकणानामासारो धारासम्पातस्तं संवहति इति यथार्कः वायुः कीदृशः पाम्यस्त्रियः प
थिकवधूस्तामायतिविरहाग्निः श्वासासेमांसलः पुष्ट इति सरोजशब्दभ्रमोत्र १७

विम. टी. ११

31

हे स्व भगवन् बालपतंपंकजदर्शनसंजाततनिर्भरप्रीतिः त्वन्मुखकमलदर्शनोत्पन्नामीतिर्येस्तनयारमणीयः कस्यपु
ष्पवतः पुंसः शोकं वेन्नयतिगच्छति कथंभूतमम १८ अमी हे साकुर्वीराजुर्दिवाराः सन्तोमानमेसरः मतिगमिष्यन्ति
कदा वनागमे वर्षाकाले किंभूता हे मामप्यर्थेत्तुः खिहा केनय हेतु बीराजुष्पजलेन आपः स्त्रीभूत्त्वि वावीरिहा
समरः कुन्तकासारे कोहशोमूनिपंकमयेत्तुगन्धकर्दमयुते १९ अहं महानसायातः पचमीतन्तुकृषः पाकस्याना
यगतहस्त्यर्थः पत्नेमक्तानसामहाशाकटेकृतवन्त्कारोमनुष्यदण्डः कलितः मयामोमसादिकं सर्वं भुक्तं हे वक

स्व भगवन् बालपतंपंकजदर्शनसंजाततनिर्भरप्रीतिः श्यामयतिकुर्वन्दिवसः पुष्पवतः कस्यारमणीयः १८
मूनिपंकमयेमध्येकासारे तुः खिनाअमी दुर्वारामानसेहंसागमिष्यन्तियनागमे १९ अहेमहानसायातः
कलितोत्कमलव मयामोमसादिकेभुक्तेभीमेजानीहि माबक ५० करणागमम अग्भोरुहमये
स्नात्वावापीपयसिकामिनी ददातिभक्तिसमन्त्रापुष्पंसोभाग्यकाम्यया ५१ संप्रदानगमम् यमन्या
पुरुक्कमार्गस्तनवसमानितिनाश्विनाः स्पृहयतिनकेनामगुणारन्तालेयमभो ५२ संप्रदानगमम् ॥

देत्यत्वेमोभीमेजामाहि ५० भक्तिसमन्वाकामिनी सौभाग्यकाम्ययाइः कामः तस्मैअयेअम्भोरुहं पुष्पं
ददाति किं कृत्वा वापीपयसि स्नात्वा ५१ हे संमानित हे गुणारन्नालयगुणसमुद्र अभो आश्विनाः सेवा
काः उक्तमार्गस्तनवमसादायनस्पृहयन्तिनवाञ्छन्ति नामेतिसंगभावनायाम्
संप्रदानगमम ५२ ॥ ०१

३१

ह्वैवीरत्वयाद्रुवीरैः शिलीमुखैर्वीरणैर्निर्जितो रिपुः शत्रुः कुसुमाकुले वने अलिनो भ्रमराद् अन्येन विभेति अलिवाणो
शिलीमुखो विस्मरः अन्यत्र मलिः इति भ्रमः ४३ अयं जनः सरसीतः कासारात् जलम् उद्धृत्य पिबति सरसीतो यमिति
भ्रमः किं कन्दर्पकारकं मदनजनकम् अम्भोजसुरभि कमलसुगन्धि स्वच्छं निर्मले प्रकालहिमम् अपादाना
मम् ४४ याकटात् कुटात् इति पानेनेयं पृथिवी करोति सा कमलयालक्ष्मीरेकाने रक्तः स्याने पदे प विस्मो कान्तो
पितस्रीतिरस्ति अत्रैकान्तशब्दे भ्रमः ४५ विपद्यत इति विपद्यमानस्तस्य भावो विपद्यमानता पदे विपद्यमानतेति

शिलीमुखैस्त्वया वीरः वीरैर्निर्जितो रिपुः विभेत्यस्तेन मलिनो वनेपि कुसुमाकुले ४३ सरसीतो यमज्जन
जनः कन्दर्पकारकम् पिबत्यम्भोजसुरभि स्वच्छमेकान्तशीतलम् ४४ याकटात् कुटात् पानैः पवित्रय
तिमानवम् प्रकान्तोपितस्रीतिरस्ति सा कमलालया ४५ विपद्यमानता सिद्धा सर्वस्यैव निरूपणाः
तथा च भस्मपादाभ्यां निर्वाणं हन्त्ययं जनः ४६ अधिकरणगमनम् तूणीव मधुमासेस्मिन्नसालेङ्कुमम्
जरी इयमुद्भिन्नमुकुले भातिन्यस्त शिलीमुखाः ४७ ॥

छेदः सर्वस्यैव निरूपणो निरहंकारस्य निस्तेजसो जसो जनस्य विपदि आपदि अमानता अनादरः सिद्धः तथा
चेति निदर्शनम् अयं जनः पादाभ्यां निर्वाणमदाहकं भस्म निहन्तीति विपद्यमानशब्दे भ्रमोत्र ४६ अस्मिन्म
धुमासे वसन्ते इयमाम्रमञ्जरी भाति शोभते उद्भिन्नमुकुलायः इति छेदः उद्भिन्नमुकुलात् कुटिलकुसुमलात
यान्यस्ताः शिलीमुखा अलिवाणो शिलीमुखो विस्मरः उन्मेदसानेके वाः कामस्तस्य तूणी
व तिष्ठन् इव उद्भिन्नमुकुलेरिमत्र न्तीया वद्ध्वत्वे भ्रमः ४७ ॥

अद्र: मधुमथमामेभ्यङ्कंपीनमनग्नं तंवामामस्थमस्तः प्रवालमहतीस्तदीभिः श्रियतमोपिहरस्यः इयत्नमतीवंयकी सन्निहितानिकटवर्तिनीनियतं निश्चितंनखोहतशीलाहाकथमिदंमधुमासशब्दस्यमध्यमेकवचनेभ्रमः ४८

मामधुदोमधुमासः प्रवालकिंयतमोपिहरस्यः अमतीयमन्निहिताहाहतशीलेमखोनियतम् ४८ सवेधगणम् कमलेकमलेतिस्यंमध्येनिपिवतन्मलव भविष्यतिनसंदेहः कश्चेदोषाकरोदये ४८ आमन्त्रितगणम् ४९ विषादीभेत्वम आतिमदारोगनमेचात हृष्टेनाखिलयावीरणगम्भनारिः समः कृतः ५० निम्नगा...पितादेवैकमस्य हि घतसलनः मण्डलाग्रगदाशार्ङ्गचक्रेजयतिविभ्र तौ ५१ समासगणम् निनालसकुलदयंपसारिमेयानुमागतः न्वाचिरादर्शनमोस्मायः स मालिंग्यरंस्यति ५२ कालिकालमिर्यतावदागस्त्यसमनेरपिखण्डयतिमनः केयंशशिखण्डो नुकारिणी ५३ लिंगगणम् प्रमोदेजनयमेवसदा न्तूहमेपिनः यदिपमस्यकामस्यभवेनो सेगतताविमो ५४ तुष्टुवनगणम् कस्माद्दुर्बलाः सीनितन्मस्यत्वापरिपृच्छति न्वयिसन्निहितेना नामदृशाक्किंकथयोन्नरम् त्रिरूचनगणम् ५५ अन्योन्यस्थः स्फुरदोयद्रमात्रादिच्युतकेषापिम नीयतेविदुस्तज्ञास्तुमात्राच्युतकम् ५६ तुषारधवलः स्फुरज्जेन्महामणिपरोनवः नागरा जोजयत्येकः पृथिवीधरणक्षमः ५७ मात्राच्युतकम् ॥

नगराजोहिमालयोजयतिपदेनागराजः शेषः तुषारधवलः तुषारेणहिमेनधवलः स्फुरज्जन्तोभासन्तोये महामणयस्तान्धरतीतिस्फुरन्तवोनिरवद्यः पृथिव्यामद्दरणेतेत्रतमः समर्थः विशेषणवद्धपंहृयोः शेषप

पद्मानेगमभूः कामभूमिः कांता स्त्री यस्थ तेनोवेश्याकस्य भुजंगस्य वेश्या यत्नेः प्रीतिं न करोति का स्त्रक्तिः करोत्येव अवे
गम्भूरित्यत्रानुस्वारलोपेन्याथः पदेपद्मानुगमभूः पर्वतभूमिः कस्य सर्पस्य प्रीतिं न करोति वेश्या सुनरां शोभना पद्मामं
योऽशुवाषिकोपदेस्य पद्मामाति कृत्स्नासर्पाय स्थितत्वात् पुनश्चंदनवती चंदनस्रुतेनापते चंदनलिप्ता व यथा का
न्ता मनोहरा तिलकभूषिता पते तिलकवृक्षैर्भूषिता यदे तिलकवृक्षैर्भूषिता मंडिता ५८ यथा सम्यग्भवः स्नि
ग्धः स्निग्धः सन्नतच्छायः सन्मार्गविहिता कृत्स्नास्थितिर्येन स तथा कः सर्वाश्रयः अयमेव कुलद्रुमो धनेन पतेस

स्यपद्मा चंदनवती कांता तिलकभूषिता कस्य पद्मानेगमभूः प्रीतिं भुजंगस्य करोति न ५८ यथा सम्यग्भवः स्निग्धः
सन्मार्गविहितस्थितिः तथा सर्वाश्रयः सम्यगयमेव कुलद्रुमः ५९ महीरुहा विहंगानां मयूरैः कलापि॥
नाम् विरुतैः स्वागतानीव नीरवा ह्वायकुर्वते ६० अगस्त्यमुनेः शापाद्व्याल संदनमाश्रितः महा॥
सत्वात्परिभ्रष्टो नहुषः सर्पतां गतः ६१ ॥ ॥

सम्यगयमेवेत्यत्र विद्रुमुतकान्तस्तं तथा ये प्रहषः कुलवृक्षो वर्तते सम्यग्भवो यस्य पत्नः स्निग्धः प्रीतियुतः सन्मा
र्गः शास्त्रबोधकसत्कारी सर्वेषामाश्रयः प्रतिपालकः विद्रुमुतकम् ५९ महीरुहा वृक्षानीरवा ह्वायमेवायस्वा
गतानीव कुर्वते के विहंगानां पक्षिणां विरुतैः शब्दैः कीदृशानां पक्षिणां मयूरैः कलापिनां मयूरैरित्यत्र विसर्ग
लुप्तकान्मयूरैः कलापिनामिति भवति मयूरोमिहपको म लघ्व कलापः सत्वलाकपो विद्यते येषां ते षाम् ६०
अत्तलणयानेस्थितः नहुषराजा अगस्त्यमुनेः शापान्महासत्वात्स्वर्गान्परिभ्रष्टः सर्पतां गतः महासत्त्वविसर्ग

दि० ७८

वि॰स॰
टी॰
३३
33

ष्टीनामिनोनदीनः समृद्धः पतेन कारच्युतकाहीनः कृपणः ९२ सुगतोबुद्धः पवेगकारच्युतकात्सुतः सुत्रः ९२
अशुभ्रदेहोमुरारिः श्रीकृष्णस्तेनवभेदंभद्रंकल्याणंतेनतोनुयस्यफणीशेषः शय्याशयनेयस्मात्सनु येगः गरुत्माना
गरुडोगतिर्यानेयात्रायाहस्तेचक्रंसुदर्शनेपयालक्ष्मीर्दयितावल्लभानाभ्याविरञ्चिर्ब्रह्मलोकोहि अशुभ्रदेहः कृष्णः

महानपिसुधीरोपिवक्रारत्नपुञ्जोपिसन् विरसः कारसंपृक्तोनदीनः कैनमेवने ९२ सुशीलः सुभगो
रागः सुर्णविष्णुनिभाननः सुगतः कस्यनयोतिरनोनिरुद्धिसंस्थितः ९३ ततोच्युतेयस्यागतिर्गरुत्मा
न्याणेसुकरबकमशुभ्रदेहः लाभ्योविरञ्चिर्दयिताचपद्मा शय्याफणीमेदमसौमुरारिः ९४ स्थानं
च्युतकात्तरम् नतोनतेयसफणीगरुत्मान्याणेमुरारिर्दयिताशय्या नाभ्याकुरङ्गेदमशुभ्रदेहः
पद्मागतिर्ब्रह्मसेविरञ्चिः ९५ हरः तपोनापकरः सुरेशः शान्तोहरिर्गोत्रदिशुर्विवस्वान् चेशोहि
जिह्वाश्रितरसुपेत्लल्ल्याहृतः पातुविपिजेगति ९६ स्यानच्युतकम् चेहः तयोनापकरोविवस्वा
न्योनोविपिगोत्रभिद्भुः सुरेशः हरोहिजिह्वाश्रितरसपेतलल्याहृतः पातुहरिर्जगन्ति ९७ स्यानच्युत
कम् भितवोरुचिराः सवैसरसाः सर्वैजनप्रियाः तमायामभिसम्पन्नाहृदयन्तेमगधेपरम् ९८
९४ सर्वोल्लल्याहृतः पातु ९५ सर्वेभ्यस्तवोरुचिरामनोज्ञाः सन्तरारसः अल्लानंदायेषांतेसर्वेजनाः प्रियायेषांते
तमायामभिसम्पन्नाः तमायुक्ताः रम्याः परेकेवलंगमयेहृदयेनेत्र्यथवाभितवान्यत्रभकारच्युतेजनच्युताः रद
वः सरसाः भिदूरसाः तमायोम्नृमौशोभमानम् ९९ ॥

जिनः स्यच्चजक्रारव्यंजनायागमपूर्वं भूत्वा नः स्वामीत्यर्थः जिनव्युत्पत्तम् ८७ अयं दीपो स्त्रेनाशमे ध्यातिगच्छति
कः सदागतिहतोच्छायः स्यापूर्णः शिवः नमसेधानस्य वृषणोगतः अमापदे शमाह विधुरे विपत्तौ चिरं काः स्थि
तः विधुरः निश्चत्रे स्फागमे विसर्गदाने वाम्योर्थः यको विधुस्त्र ह चिरंस्थितः शोभनत्वम् शम्भुस्थितः पदे विधु
रे यापदि सत्याकः शिवस्थितः स्वस्थितो भवति न कोऽपि किं भूतो दीपः सदागतिना हतः छायः अनयेस्मः

सत्यशीलद्योषेपेतो दान्तः सुचिरमत्राः जिनः सर्वात्मना सेव्यपदम्बैरभीप्सता ८७ स्फाद्यपि त्वात्तुरं किंजि
त्वन्तरन्यस्यदोनतः यत्राप्रे भवेदर्थं श्रुतः स्नातारेश्शितत् ८८ सदागतिहतोच्छायस्तमसो वृषणोगतः श्म
स्तमे ध्यातिदीवो यं विधुरेकः शिवस्थितः ८९ पूर्णचन्द्रमुखोष्णाभाकामिनी निर्मलाम्बरा करोति का
स्य नस्यानमे कालमदनोत्सवम् ९० कोनिर्दयस्त्रिपुरजयिना कृष्णुकणेस्य हन्ता वयाः कूले विच
रयति कः कं परस्त्रीरतश्च कः सम्बन्धो भवति समरे भूषणं किं कुचानां किं तु संगाद्भवति महतां मानस
जापहारः ९२ ॥

दीनपदे सदागस्यानिस्यगमनेन हतः उच्छायो महत्त्वं यस्य सः पुनः तमसोन्धकारस्य
वृषणोगतः पदे तमसो दीप इत्यर्थः ८९ कामिनी कस्य स्यान्त चित्तम कालमदनोत्सवं न करोति पदे कामिनीय
माया तां ककारे हरी हत्य पुनः स्तत्र यकारे दत्वा यामिनीति नमीमर्थः की पूर्णचन्द्र इव चन्द्र एव यस्याः सा तथोक्ता पदे
पूर्णचन्द्र एव मुखं यस्याः पुनः रस्यारमसी यापुनिर्मलाम्बरा शुद्धवस्त्रा पदे निर्मलगगनाम्बरं यस्या स्त्रिवासमी
त्यमरः ९० अत्र लोपको यच्च पूर्वे मानसजापहारः स्नस्याय मेवाक मदारम्भो नेमेलनी मेतदेवेनाभ्यामदरा
भ्यामक्षराणि भवति पुनः समये लोपरतथा त्रिमारः तारः सारः जारः पारः हारः मानसजापहारः यत् दत्रादरा

34

टीकासुबोधिनीनामविदग्धमुखमंडने त्रिलोचनकृतायामावर्तनोविकृयोमते गवीत्तानतमोनिमी
लितनयामालिन्यमर्थेषुयेषंमुद्देष्वपितन्वतेनतयीकाराःपरीक्षाविधो किंत्वनेगुणदोषयोःसह।

इतिश्रीधर्मदासविरचितेविदग्धमुखमंडनेचतुर्थः
परिच्छेदः समाप्तोयंग्रन्थः ॥ ॥

शायोर्वैराग्यतिष्ठाख्यश्चेष्टाहंतपरोक्षिभिः स्पृहाधियस्तस्माद्भीभ्योनमः इतित्रिलोचनकृतावविदग्ध
मुखमंडनटीकासुबोधिनीनाम्नातमवतारः समाप्ता श्रेयसेस्तु ॥ शुभं ॐनमोवाग्देव्यै ॥